

**Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад**

Петра Драпшина 8

www.vaspitacns.edu.rs

Аутори:

Мирјана Матовић, Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

Јованка Улић, Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

Маја Галић, Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

Рецензенткиње:

Др Светлана Лазић, Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду.

Мр Вањушка Мартиновић, професорка, музичка гимназија „Станковић“, Београд.

Лектура:

Проф. др Сања Маричић-Месаровић

**Техничка припрема
и дизајн:**

Миленко Јанковић

За издавача:

Бојан Милошевић

**Место и година
издања:**

Нови Сад, 2022. године.

Садржај

1. УВОД	1
2. ТЕОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД	3
2.1 Савремени приступ раду у музици са децом предшколског узраста	3
2.2 Ликовна уметност и савремени приступ у раду са децом предшколског узраста	6
2.3 Музика и ликовност кроз игру.....	9
2.4 Стимулација психомоторичког развоја деце предшколског узраста	11
2.4.1 Минималне неуролошке дисфункције (МНД).....	13
3. ИСТРАЖИВАЧКО-РАДИОНИЧАРСКИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР	15
3.1 Циљ	15
3.2 Радне хипотезе.....	15
3.3 Материјал и метод.....	16
3.4 Метод обраде података	16
3.5 Узорак испитаника	16
3.6 Узорак мерних инструмената	17
4. ИСТРАЖИВАЧКО-РАДИОНИЧАРСКИ РАД И ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ПО ГРУПАМА И ДАНИМА	19
4.1 Музичке карактеристике деце.....	28
4.2 Ликовне карактеристике деце.....	32
4.3 Медицинске карактеристике деце.....	36
4.3.1 Заступљеност минималних неуролошких дисфункција у областима фине моторике и координације покрета по групама.....	37
5. ДИСКУСИЈА.....	41
6. ЗАКЉУЧАК.....	45
ПРИЛОГ 1.....	47
ПРИЛОГ 2.....	51
ЛИТЕРАТУРА	60
MUSIC AND ART EFFECTS ON PRESCHOOL CHILDREN DEVELOPMENT	66

1. УВОД

Традиционално поимање уметности као самосталне активности у савременом стваралаштву мења се под утицајем холистичких идеја које обликују саму замисао, као и начин на који се уметност, како музичка тако и ликовна, уводи у оквире предшколског васпитно-образовног циклуса. Интеграција области, удаљених или ближих, сродних или несродних утицала је на то да се само промишљање о уметности на почетном стадијуму рада промени и усмери у правцу који потврђује сарадњу међу областима као једини адекватан начин у процесу учења.

У тако постављеном васпитно-образовном оквиру у којем је пажња усмерена на материју која се обрађује истичу се два колосека на којима се реализује процес рада: онај којим се крећу деца и онај који усмеравају васпитачи и сви други који са децом раде. У тој сарадњи свако има свој део посла у којем прати интересовања оног другог. Уметност је у таквим оквирима наизглед једноставна и лако савладива, а активности смислене деци, резултат су пажљивог праћења дечје заинтересованости и иницијативе. Овај процес се одвија двосмерно будући да и деца прате усмеравања из своје најближе околине чиме обликују сопствене сфере интересовања.

Музичка и ликовна уметности показале су се као компромисне области у оквиру којих се дечија и иницијатива васпитача често поклапају и развијају у правцу креативности ослобођене граница унапред претпостављеног напретка у учењу. У том васпитно-образовном, па и истраживачком оквиру, посматрали смо процес стицања нових знања и учења у области музике и ликовног на раном узрасту (Matović i Lazić, 2018). Претходна искуства у раду са децом показала су да је њихова заинтересованост за једну од ове две уметности најчешће повезана са оном другом и да све теже пажњу усмеравају ка само једној од ове две области. Разлог проширеног и „умреженог“ интересовања може се тражити у модерности живљења, све легитимнијем концепту дисперзивне пажње, прилагођавању садржаја за учење средствима савремене технологије (Matović i Vetnić, 2020). Овакав тип информисаности, одабира материјала и начина рада очекује се и од васпитача, наставника, и професора (Jisun Yi, 2013: 5).

Имајући у виду дете, које се у таквом окружењу развија и стиче нова знања, осмишљене су планиране ситуације учења из области музичке и ликовне уметности тако да се поједини аспекти савремене технологије

покажу релевантним и од помоћи у процесу стицања знања. Проблемске задатке из области музике, формулисани су тако да се реализују кроз проблемске аспекте ликовне уметности. Ликовну уметност усмерена је у супротном правцу, али са истом идејом: решавање музичких задатака кроз аспект ликовности.

Целокупан процес реализован је кроз апсолутно учешће деце. Планиране ситуације учења у којима су учествовали, захтевали су физичку и менталну активност истовремено праћену активним моторичким ангажовањем.

2. ТЕОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

2.1 Савремени приступ раду у музици са децом предшколског узраста

Савремени приступи учењу подразумевају организацију васпитно-образовног процеса у контексту креативних аспеката који би те садржаје повезали у целину најближу свакодневици. Интересовања за области уметности код предшколске деце постају све учесталија јер је сам концепт рада и приступ садржају за учење промењен (*Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“*, 2019). Улога музике у новим оквирима препознатљива је у интеграцији са другим областима рада и због тога је веома важно задржати пажњу на аспекту мотивације, емотивних реакција и посебно музикалности који музику чине стално присутном у васпитно-образовном процесу.

Аспект учења музике са активним учествовањем у музици кроз савладавање музичких задатака који захтевају физичку и интелектуалну преданост утиче на утемељење основа естетских компетенција код учесника. Музика у образовном процесу подразумева безусловну преданост садржајима, док се учешћем у музици од појединца захтева да у потпуности искористе своју емоционалну, менталну и физичку енергију (Pitts, 2005: 11). Континуитет изложености музици утиче на развој способности евалуације музичког садржаја. У том процесу, чак и на раном узрачном нивоу, јављају се естетске реакције које се виде у томе да се сви учесници у музици, активни или пасивни, ангажују и идентификују у складу са формалним карактеристикама музичких дела (Barrett, 2006: 180). Сталном изложеношћу музици и континуираним радом на музичким задацима достиже се ниво „узбуђења“ код појединца који одређена музичка дела подстичу код слушаоца чиме се реакција на одређену врсту музике може тумачити као посебан музички подстицај. У практичном раду то би значило да се сталним слушањем музике и радом на проблемским задацима у оквиру музике, а који воде учењу и савладавању нових знања, постављају темељи за будући музички идентитет појединца, активног или пасивног учесника у музици. Слушањем музике различитих жанрова подстиче се и развој критичког мишљења (Hallam, 2006: 26).

Искуства стечена кроз ментално и физичко деловање у музици и уметности уопште, доприносе јачању и емотивних реакција појединца. Музика омогућава и изазива емотивне реакције које утичу на промене

понашања (Trimble & Hesdorffer, 2017). На почетном нивоу бављења музиком или ликовним стваралаштвом, драмом као конкретнијим видом уметничког израза, емоције су снажна мотивација за улазак у сферу уметности. Међутим, додатна мотивација као што су награде, аплауз, јавне похвале, покрећу значајан развој стваралачке свести и употпуњују осећај уметничког деловања и неопходности у свакодневном дечјем стваралачком окружењу. Интерес појединца, учесника у уметности у овом смислу показује се као савршен компромис. Како би се подстакла унутрашња мотивација, дакле, мора да постоји тачка у којој се учествовање у активности показује довољно вредним и задовољава труд појединца (Joussemet et al., 2004: 155-158).

Улога музичких педагога у институцијама је да покушају да створе погодно окружење за музичко напредовање деце. Укључујући их у музичке активности као најјаче покретаче креативног размишљања, најмлађи достижу свој максимални потенцијал. Радозналост и заинтересованост основа су дечјег целокупног развоја.

Свест о значају музике у процесу развоја подстиче и музичке педагоге (све оне који се баве преношењем музичког знања) да што више укључују децу у једноставније музичке садржаје, па и у сложеније уметничке форме. Ефекти таквог укључивања виде се у њиховом прихватању различитих музичких жанрова, у покретању мотивације за бављење музиком, развоју естетске свести и у будућности, формирање стабилног музичког идентитета.

Аспект мотивације је суштински фактор који утиче на учешће у уметности јер за разлику од осталих области у овој области се ради о „покретачкој снази“ која за резултат има то да учесника у уметничком процесу доводи до одређених „сазнања“ (Sloboda, 1985). Деца предшколског узраста најчешће на једноставан начин, спонтаном емотивном реакцијом показују каква је веза између музике и „покретачке снаге“ као корена мотивације. Важно је истаћи да универзални мотивациони покретачки модел не постоји и да свако (дете и одрасла особа) реагују на различит начин приликом истог стимуланса (исто, 1985).

У трагању за посебним мотивационим тренуцима за бављење музиком (уметношћу уопште) често се заобилази сама музика као важан покретач и главни стимуланс који разјашњава ниво музикалности код појединца. Пренатална истраживачка перспектива музикалности каже да фетус (око 5. месеца) реагује на музику и остале звукове, јер тада дете чује мајчин глас са одређеним висинама у говору, реагује на „ритам“, обим и

одређене боје тонова (Herper et al. 1993: 149). По рођењу, новорођенче препознаје музикалност мајчиног гласа, али и када поново чује музику коју је мајка слушала у трудноћи. Није то само музика која му је позната, то је више „ефекат мајчине хармонске реакције“, као вид опуштања када се слуша омиљена музика (Исто).

Музикалност је урођена музичка способност која се испољава кроз различите видове музичке делатности. Музикалне особе имају способност за: интерпретацију и музицирање (боја, фраза, ритам, динамика, хармонија); музичко памћење; свирање по слуху; импровизација; сугестивно преношење личних доживљаја; осећај за различите музичке жанрове; креативност и стваралаштво; проживљавање музике; понирање у суштину музичке мисли. Није неопходно, а ни често, да се поседује све од наведеног. Довољне су неке од карактеристика како би појединац могао успешно да учествује и разуме музику (Sloboda, 1985).

Музикалност је урођена и њу није могуће научити, али могуће је развијати је. Сваки појединац поседује бар неку од наведених карактеристика које су довољне за развој адекватног „музичког понашања“. Елементи који га обликују могу бити друштвени, природни, виртуелни, али свакако рани утицаји музике на развој детета подстичу његову интелигенцију, потребу за знањем и стицањем радних навика (кроз вежбање инструмента) али и проналажење музичке емоције код појединца (Hallam, 2006:30). Рад на учењу и стицању музике као што је вежбање инструмента и слушање музике, утичу на развој рефлекса, брзих прстију, координације, моторике, самопоуздања, ојачавају слушну меморију и способности, изоштравају концентрацију. Интелигенција и музички развој детета подстакнути су развојем слушних способности, стицањем теоријског знања и интелектуалним интересовањем за музику.

Музика се дакле, показује као значајан фактор у дечјем развоју. Рад на развоју детета као музичке индивидуе захтева процену нивоа његове снаге и способности. Оливер Сакс у свом делу *Музикофилија* (Saks, 2010) прави значајан искорак у посматрању музике као функционалне уметности и каже да људски мозак има музичке процесоре који су у њему уграђени и тако доводи у медицинску везу музику и емоције које она изазива.

Рационалност уравнотежава овај однос, али потенцијал музике у психо/социјално/менталном изражају све је више очигледан. Музика се у свакодневном комуникацијском процесу показала као веома моћан регулатор емоција који има способност да утиче на друштвену кохезију.

2.2 Ликовна уметност и савремени приступ у раду са децом предшколског узраста

„Лепота се налази у хармонији, а не у хаосу, а хармонија подразумева сличности, које се уочавају усавршавањем чула. Предивне хармоније у природи и уметности не уочавају они чија су чула неосетљива. Тада је свет скучен и досадан“

(Монтесори, 2016: 165).

Увођењем уметничких области у образовни процес омогућава се уравнотежен интелектуални, емоционални и психички развој деце, али и друштва у целини. Управо захваљујући уметничком стваралаштву јача не само когнитивни развој, већ се стичу и вештине важне за живот. Уметност је данас, у већини култура, интегрални део живота и образовања (UNESCO, 2012).

Ликовно васпитање је, од самог увођења у васпитно-образовни рад у предшколским установама па до данас, доживело неколико значајних промена. Од пуког имитирања понуђених предлогака (имитативно цртање), преко „нове концепције ликовног васпитања“ (Карлаварис, 1960), до стављања у први план неговање стваралаштва и еманципације дечје личности, значајно је промењен однос према ликовном васпитању у савременом друштву (Милошевић и сар., 2017).

Дечје ликовно изражавање, као креативно самоизражавање, је значајан облик формалног поретка и културне продукције (Arnheim, 2009), но, у предшколском узрасту то још увек није уметничко стваралаштво у свом пуном значењу. Ликовно изражавање деце је истраживачки процес интегралног приступа, дечји а не уметнички израз (Karlavaris, 1986).

Малагуци (Loris Malaguzzi) истиче да основу дечјег стваралаштва, па самим тим и ликовног, чине слобода мишљења и стварања, истичући важност самог процеса а не продукт стварања. У песми „Ипак, стотина постоји“ Малагуци описује дете као биће са стотину језика изражавања, стотину начина размишљања, играња, слушања. Дете је по својој природи активно, креативно, јединствено, и ако му омогућимо да се изражава кроз „експресивне језике“ (визуелни, музички, драмски), оно ће самостално или у сарадњи са другом децом, развијати све своје симболичке изразе који доприносе његовом целокупном развоју (Цолић и сар., 2018).

Стваралаштво и игра су комплементарни са отвореним васпитним системом које промовише промену и кретање, еманципацију и поштовање права, слободу делања сваког појединца (Кrnјаја, 2010).

Дечји ликовни израз је развојно средство и неопходност, условљен развојем целокупне личности детета, а зависи од менталног, психомоторног и социо-емоционалног развоја, развоја перцепције, као и развоја стваралаштва и смисла за лепо (Филиповић, Каменов, 2009).

Почетак дечјег ликовног изражавања је условљен: степеном развијености психомоторике руку и способношћу коришћења оловке или четкице; степеном сазнања о околини која окружује дете; потребом за изражавањем, приказивањем и потребом за комуникацијом. „Свака следећа фаза у развоју претпоставља развијеност нових унутрашњих и нових спољашњих фактора, који заједно подстичу нови напор детета да савладава нове ликовно-изражајне проблеме“ (Којић и сар., 2020: 31). На дечју психу истовремено делују говор, музика и ликовност који условљавају дечји однос према свету и људима.

Поред истицања значаја уметности на целокупни развој деце, савремени приступ развоју ликовних способности деце изједначава значај теорије и праксе. Пракса постаје извор за обликовање теорије, простор за истраживање. Практичари постају стваралачки преводиоци теорије, теоретичари у акцији, који интегришу знања из различитих дисциплина и прилагођавају их конкретним ситуацијама, окружењу, деци и одраслима (Miljak, 2009).

Увођењем нове парадигме у приступ предшколском васпитању и образовању, Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“ наводе и „културолошку свест и изражавање“ као једну од специфичних кључних образовних компетенција за целоживотно учење. Овај аспект подразумева подстицање различитих начина изражавања деце кроз различита уметничка подручја (визуелна уметност, музика, покрет и плес, драма). Истовремено, деци пружа и могућност да на различите начине стваралачки прераде своје доживљаје и искуства користећи различите медије („Године узлета“, 2019).

Управо ликовни израз пружа могућност детету да помоћу тактилних, визуелних и аудитивних знакова саопшти другима своје мисли, забележи своје присуство и доживљај света који га окружује. Символички знаци ликовне уметности, као облик невербалне комуникације, пружају деци

могућност да остваре контакт са другима – и децом и одраслима (Милошевић и сар., 2017).

Међутим, самосталне ликовне активности, независне од осталих садржаја, нису у могућности да задовоље све потребне чиниоце који су битни како за креативан, тако и за дивергентни развој детета. Визуелна перцепција потпомогнута запажањем акустичких и кинестетичких појава, уз развој говорних способности, пружа могућност да дете добије целовито искуство и усаврши већ стечене способности. Дете кроз игру и истраживање, „повезивањем искуства онога што чини и доживљава у ситуацијама које су му смислене и које повезује смисао“ („Године узлета“, 2019: 16) продубљује своја знања, посматра и разуме свет који га окружује као целовиту слику, што чини суштину интегрисаног приступа учењу и развоју.

Планиране ситуације учења интегришу ликовни израз са осталим областима учења на потпуно природан начин у самој личности детета. У односу на свет дете делује као јединствена психофизичка структура, а све области се повратно интегришу у личности детета. Деца схватају свет као целину, своје поимање света проширују на све сегменте, а самим тим и свој интегритет схватају као целину. То је суштина антрополошког схватања ликовног васпитања и интегралног васпитања уопште (Кojiћ и сар., 2020).

Кроз планиране ситуације учења, уз подстицајну атмосфера и могућност избора ликовних материјала и средстава, деца омогућавамо да упознају својства материјала, да упознају основне врсте линија, да поступно откривају примарне и секундарне боје, као и њихове тонове. На самом почетку дете једноставно ужива у употреби боја и њиховој могућности комбиновања, касније уочава карактеристике појединих боја и њихов однос условљен различитим осветљењем, али и њиховим емоционалним набојем. Управо из тог разлога, боје које деца употребљавају нису у директној вези са стварношћу (онако како је одрасли виде), али их они не бирају насумице. Употреба одређене боје и њена зависност од емоција се најјасније види када бирају боју којом ће насликати омиљену особу (Филиповић, Каменов, 2009).

Од свих сликарских материјала управо темпера представља најпогодније средство за истраживање и изражавање дечјег сензибилитета. Темпера пружа могућност да деца у свом истраживачком походу стварају различите нијансе, упознају њена специфична својства која посебно долазе до изражаја у ситуацијама када деца имају прилику да „сликају“ прстима или шакама. Млађа деца посебно уживају у истраживању која темпера пружа сликајући стопалима. „Likovnim jezikom djeca ne proizvode replike

stvarnosti, nego kretajvno izražavaju svoja iskustva, doživljaje, znanja i razumjevanja“ (Slunjski, 2014:75).

Свакако је значајно истаћи битност подстицајне атмосфере у просторима у којима деца бораве као предуслов слободног истраживања, креативног изражавања и комуникације. Простор перципирамо субјективно и холистички (тактилно, визуелно и кинестетички) и иако његов код није увек експлицитан, ми га доживљавамо и интерпретирамо од раног детињства (Rinaldi, 2006).

Захваљујући имагинацији дечји ум у предшколском периоду, превазилази границе реалног, у стању је да „види“ слике предмета који нису физички присутни, да замисли њему страна окружења – да „види“ дно океана. Границе дечје маште су недокучиве.

2.3 Музика и ликовност кроз игру

У предшколском узрасту дете сазнаје и учи кроз игру, животно-практичне планиране ситуације учења који се сагледавају као начини делања („Године узлета“, 2019). Само дете у таквом окружењу посматра се као целина сама по себи које се целим бићем укључује у процес учења (Velišek-Braško, Miražić-Nemet, 2018).

Активним учествовањем у савладавању нових знања, посебно кроз организовани покрет у музици развијају се уметнички, когнитивни, афективни и психомоторни аспект личности детета (Матовић и сар., 2022; Милошевић и сар., 2017; Петровић, 2015). Суштина је у чињеници да се планиране ситуације учења реализују кроз игру чиме се имагинарним деловањем обликује стварност и стичу нова знања о свету око себе. Податак да аустралијски програм учења у раном детињству ставља у фокус учење кроз игру и покрет, само подстиче овај приступ (Wood, 2010).

Развој моторичких способности код деце може бити повезан и са развојем компетенција из других области, посебно уметности. Иако се рад из области уметности обично везује за статичне активности, реализација програма могућа је покретом кроз који деца унапређују своје моторичке способности унапређујући истовремено когнитивни, друштвени и емоционални аспект развоја. Уметност у контексту сарадничке активности кроз аспект интеграције са другим областима, подстиче код деце свест о заједничком резултату што утиче на значај тренутка учења и јачању самопоуздања (Jul, Jensen, 2014; Lazić, Colić, 2017).

Разумевање елемената музичке структуре у реализацији планираних ситуација учења са децом предшколског узраста може да се испрати на више различитих нивоа. Стицање музике и рад у оквиру музичке уметности изашао је из оквира учења у којима је музика као активност имала устаљену временску концепцију у зависности од групе у којој се реализује активност. У центар активности поставља се дете и његова добробит која је остварена кроз целовитост поступака у процесу интегрисаног учења („Године узлета“, 2019). Овај вид учења представља успостављање веза између дисциплина, вештина и знања где се академски садржаји преплићу са теоријом и праксом (Ulić, Velišek-Braško, 2017).

Потврду о усвојеним знањима посебно читавамо у отвореној игри коју деца креирају користећи елементе и знања стечена током планираних ситуација учења. У таквој игри дете самостално користи музичке инструменте, глас и покрет, окренуто је самом процесу, а не продукту стварања.

Као што је линија прво и основно изражајно средство којим деца улазе у свет ликовног стваралаштва, тако је и истраживање боје урођено истраживачкој природи детета. Деца доживљавају свет око себе на само њима својствен начин, који се разликује од начина на који га доживљавају одрасле особе. Дете, неоптерећено различитим информацијама и наученим знањима, перципира свет урођен у широки спектар нијанси облика, боја, мириса, укуса, тактилних и свих осталих сензорних надражаја. Управо из тих разлога, дете свакодневно доживљава свет много садржајније, целовитије и богатије него одрасле особе, до нивоа на ком можемо речи да деца „заправо не живе у истом свјету“ (Slunjski, 2008: 105). Ово богатство доживљаја дете интерпретира и изражава кроз различите облике експресије и кроз различите медије (Slunjski, 2008).

Музичке и ликовне игре (употпуњене драмским) су основно изражајно средство деце предшколског узраста, оне буде машту и креативност деце, пружају могућност да дете открије ко је и како да ангажује сва своја чула и потенцијале. Изражавање деце кроз ликовне игре условљено је слободним избором материјала и експериментисањем ликовним медијима, уживањем у самом стваралачком чину чија је основна особина самонаграђивање.

Деца спонтано користе прибор за цртање и сликање, експериментишу облицима и текстурама. Овај начин изражавања, без уплитања одраслих, представља суштину отворене игре. Дете ужива у

самом процесу, неоптерећено добијеним продуктом, док ми одрасли имамо ту привилегију да упознамо свет на начин како га дете види.

2.4 Стимулација психомоторичког развоја деце предшколског узраста

Дечји нервни систем карактеришу одређене специфичности које га разликују од нервног система одрасле особе. Код деце предшколског узраста долази до убрзаног развоја и сазревања нервног система, док је код одраслих особа достигао стабилну фазу. Најинтензивнији развој одвија се интраутерино и у првој години живота, али се одређене функције могу значајно развијати и након навршене друге године живота (Hadders-Algra, 2010).

У раном дечјем узрасту, нервни систем тек почиње са сазревањем. Неурони у мозгу су углавном раздвојени и спровођењем стимулације долази до успостављања веза, односно синапси између њих. Како би се синапсе учврстиле и биле постојане, неопходно их је довољно стимулисати. Кратки нервни завршеци, дендрити, примају информације које се путем дугачког наставка, аксона, преносе до следећег неурона и на тај начин долази до успостављања веза међу неуронима. Временом, везе постају све сложеније. Свако дете се рађа са одређеним бројем неурона, али се везе међу њима, односно синапсе с годинама повећавају. Најбржи и највећи раст се одвија у прве три године живота, а затим нешто спорије до десете године. До треће године се ствара велики број синапси, међутим само оне синапсе које се редовно користе постају трајне, док синапсе које се не користе се временом губе. Због тога се и истиче значај ране стимулације, како би се пре свега, створио велики број синапси, али и како би се те синапсе очувале (Бауцал, 2012; Рајовић, 2010).

Предшколски узраст представља период најинтензивнијег психомоторичког развоја и због тога је од изузетног значаја спровођење прилагођене стимулације развоја кроз различите области деловања. Адекватном стимулацијом свих области психомоторичког развоја детета, омогућава се правилно сазревање неуролошког система и адекватна припремљеност детета за предстојећи период поласка у школу.

На психомоторички развој деце утичу како унутрашњи (ендогени), тако и спољашњи (егзогени) фактори. Наслеђе представља кључни ендегени фактор, док простор у ком се дете развија и начин на који се стимулише представљају најважније егзогене факторе (Цолић и сар., 2018).

У дечјем развоју постоје различите фазе, односно временска раздобља у којима се очекује да дете може да уради одређену активност на начин који је прилагођен његовом узрасту. На пример, већина деце у узрасту од шест месеци почиње да седи, са девет да пузи, а у периоду од навршених 12 до 15 месеци да хода. Међутим, треба истаћи да на сам моторички развој велики утицај има психички, односно ментални развој детета и због тога углавном и говоримо о психомоторичком развоју. Уколико дете није стимулирано, ако не одраста у средини која задовољава његову радозналост и знатижељу, може доћи до кашњења у развоју моторичке области. Нису ретки примери, када родитељи одведу дете лекару и установи се да дете не одиже главу кад је положено на стомак, или није пропузало, а онда се кроз анамнезу, односно разговор са родитељима открије да они у ствари нису ни стављали дете на стомак уз различитих разлога (страх, дете негодује у том положају и сл.), па детету није ни дата прилика да се развије у тој области. Тада лекари саветују родитеље да одређени период врше стимулацију развоја у области где је уочено одступања (у горе поменутој да редовно постављају дете у потрбушину положај и уз помоћ играчака заинтересују дете да одигне и окреће главу). У највећем броју случајева, уколико није присутна неке озбиљна сметња у развоју, долази до значајног побољшања моторичког развоја након саме стимулације.

С обзиром на развојне промене у нервном систему у дечјем узрасту, тестирање неуролошких функција неопходно је прилагодити узрасту, јер су неки феномени карактеристични за одговарајући узраст, а након тога у даљем развоју ишчезавају (Галић и сар., 2018).

Код деце предшколског узраста може се спровести тестирање на постојање минималних неуролошких дисфункција. Тауен и Прехтл (Touwen & Prechtl, 1970) су у Гронингену развили тест (*The Groningen Assessment*) који је први пут прилагођен 1979. године (Touwen, 1979) и коначно модификован 2010. године од стране чувеног неуролога, професорке др Мијне Хедерс-Алгре (Hadders-Algra, 2010). Сам тест обухвата стандардну неуролошку процену (постурални статус, тонус мишића, провера рефлекса, обима покрета, дискинезије, кранијалних нерава и сензорних функција), али и процену развојних ставки, пре свега процену координације покрета, fine моторике и придружених покрета. Управо области координације покрета и fine моторике су и биле предмет овог истраживања. Ове области се различито оцењују у зависности од узраста детета. Свака се проверава кроз више различитих тестова, па се на крају на основу добијених резултата процењује да ли постоји одступање за одређену област или не.

2.4.1 Минималне неуролошке дисфункције (МНД)

Минималне неуролошке дисфункције (МНД) могу бити једноставне и комплексне. Код деце предшколског узраста једноставне МНД означавају присуство једне или две области дисфункције, док код комплексних МНД постоји одступање у најмање три различите области. Касније, у пубертету разлика ова два типа се више не базира на броју области које имају одступање, него зависе од саме области. Уколико одступање постоји у областима координације покрета или fine моторике говоримо о присуству комплексне МНД, а одступања у осталим областима се везују за постојање једноставних МНД (Hadders-Algra, 2010).

Преваленца јављања једноставних минималних неуролошких дисфункција је 15-20% (Hadders-Algra, 2010; Hadders-Algra, 2002; Peters et al., 2011). Истраживања показују слабу повезаност присуства једноставних минималних неуролошких дисфункција са пренаталним, перинаталним и постнаталним факторима оштећења, што би могло да указује да једноставне МНД-е припадају спектру типичних неуролошких ставки, односно да се само ради о недовољној зрелости одређених неуролошких функција, које се временом кроз адекватну стимулацију могу поправити и довести до оптималног нивоа (Галић, 2017). Због тога је веома важно на време установити које су то области где постоје одступања код деце предшколског узраста, како би се на време започела адекватна стимулација и како би дете било неуролошки потпуно спремно за полазак у школу. Присуство једноставних МНД-а код деце предшколског узраста се углавном самим посматрањем детета и класичним неуролошким прегледом не може дијагностификовати, али спровођењем адекватних тестова кроз давање различитих задатака детету, могу се установити одступања. Модификована верзија теста према ауторки Хадерс-Алгра (Hadders-Algra, 2010) се може спровести и у вртићу на прилагођен начин, да деца не осете да се обавља преглед, него стичу утисак да се испитивач игра са њима, што је био случај и у нашем истраживању.

Преваленца јављања комплексних минималних неуролошких дисфункција код деце је око 5% (Hadders-Algra, 2010; Hadders-Algra, 2002; Peters et al., 2011). За разлику од једноставних МНД, комплексне МНД показују повезаност са пренаталним, перинаталним и постнаталним оштећењима (Hadders-Algra, 2010; Hadders-Algra, 2002; Arnaud et al., 2007; Barnett et al., 2002). Присуство комплексних МНД доводи се у везу са постојањем развојних сметњи, као што су поремећаји недостатка пажње и хиперактивности (АДХД), аутистични спектар поремећаја (АСД), дисграфија

и дислексија (Галић, 2017; Hadders-Algra, 2010; Hadders-Algra, 2002; Peters et al., 2011; Van Hoorn, et al., 2010.; Punt, et al. 2010).

Истраживање које је имало за циљ да утврди повезаност превременог рођења и присуства минималних неуролошких дисфункција показало је да постоји статистички значајна повезаност и указало на значај правовременог тестирања превремено рођене деце како би се на време установило евентуално присуство МНД (Hadders-Algra, 2010).

Области fine моторике и координације покрета представљају клинички најзначајнија поља дисфункције, јер су бројна истраживања показала уску повезаност са моторичким одступањима, тешкоћама у учењу и психичким поремећајима (De Groot & Chusid, 1990; De Graaf-Peters, & Hadders-Algra, 2006; Prechtl, 1990).

3. ИСТРАЖИВАЧКО-РАДИОНИЧАРСКИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Истраживачко-радионичарски приступ представља практичну основу целокупног истраживања које је реализовано у виду интегрисане музичко-ликовне радионице, кроз стално праћење утицаја овог интегрисаног приступа на развој fine моторике и координације и баланса код деце. Наше истраживање урађено је по моделу који је др Галић (2017) користила у својој дисертацији.¹

3.1 Циљ

Циљ истраживања је процена употребе музичке и ликовне уметности у функцији развоја fine моторике и координације покрета код деце предшколског узраста, као и утврђивање преваленце минималних неуролошких дисфункција у поменутиим областима у узорку предшколске деце тестирањем по Touwen-у.

3.2 Радне хипотезе

1. Деца млађе и старије узрасне групе лакше решавају задатке из области музичке и ликовне уметности кроз интегрисани приступ
2. Музичка и ликовна уметност нису нужно статичне активности и утичу на развој fine моторике и координације покрета
3. Деца млађе узрасне групе чешће испољавају знаке минималне неуролошке дисфункције у односу на децу из старије групе.
4. Дечаци чешће испољавају знаке минималне неуролошке дисфункције у односу на девојчице.

¹ Докторска дисертација под називом *Минимална неуролошка дисфункција и лоше држање тела у деце предшколског узраста* одбрањена 2017. године на Медицинском факултету Универзитета у Новом Саду.

3.3 Материјал и метод

Двонедељни рад са децом реализован је као истраживачко-радионичарски и спроведен је уз сагласност руководства предшколске установе „Радосно детињство“ и поштовање прописа који се тичу аспекта заштите дечије личности. Васпитачи су пре почетка самог тестирања били упознати са циљем и самом методом истраживања.

3.4 Метод обраде података

Обрада резултата радионичарског интегрисаног приступа спроведена је кроз сагледавање утицаја оваквих активности на стимулацију развоја области fine моторике и координације.

Стратификација узорка вршена је према полу, годинама старости, као и према областима минималних неуролошких дисфункција.

Подаци прикупљени током истраживања анализирани су применом статистичког пакета SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) верзија 20.0. За све варијабле, посебно по узрасту и посебно по полној припадности, израчунати су основни централни и дисперзиони статистички показатељи:

1. просечна вредност резултата – аритметичка средина (AS)
2. просечно одступање од просечне вредности – стандардна девијација (SD).

3.5 Узорак испитаника

Истраживањем су обухваћена деца из вртића „Веверица“ предшколске установе „Радосно детињство“ из Новог Сада. Узорак је обухватио $N=43$ детета. Од тога $N=21$ дете из млађе узрасне групе – група А и $N=22$ детета старије узрасне групе – група Б. Истраживачко-радионичарски рад и медицинско тестирање деце је рађено у мају 2022. године. Временски период реализације уметничких задатака и тестирања спроведеног у вртићу трајао је две радне недеље. Процес тестирања по Touwen-у трајао је у просеку 10 минута по детету, у зависности од сарадљивости детета. Праћење уметничких задатака спроведено је у континуитету. Сва деца су задовољила критеријуме за укључивање у истраживање.

3.6 Узорак мерних инструмената

Радионичарски рад је спроведен како би се проценио ниво упознатости деце различитог узраста са основним музичким и ликовним карактеристикама: тихо/гласно, брзо/споро, музичком фразом; бојом и простором као ликовним елементима. Резултат бављења овим активностима довео је до нове способности, а то је, у најмањој мери, разумевање интервалских односа (млађа група), као и изражајним могућностима боје. Посматрани су ликовни аспекти који се тичу флексибилности, осетљивости за проблем, флуентност, односима на релацији боја – простор, али и нивима развоја fine моторике.

Задачи су реализовани уз излагање деце, до тада непознатом музичком материјалу, „Валцер цвећа“ (балет *Крцко орашчић*) Петра Иљича Чајковског у оригиналном трајању од седам минута и девет секунди.² Разлог због којег је пример узет целокупно је у томе да што дуже прати њихову слободну игру најпре као секундарна активност, да би се постепеним укључивањем у музички ток уз одређене задатке који се тичу решавања музичких пролема и разумевања самог тока музике сама музика поставила као примарна дневна активност. Холистички посматрано, пуштањем и прихватањем музике у први план, могуће је остварити планиране ситуације учења са попуним разумевањем (Лазичић и сар., 2022:17).

Избор горе наведеног музичког материјала је условио и избор ликовног материјала. Боја је други ликовни елемент (линија је први) са којим се деца сусрећу, а урођена потреба деце за истраживањем и играњем бојом је резултирала избором температуре као ликовног медија. Разлог за избор три основне боје (црвена, жута и плава) уз додатак беле је жеља да деца самостално, комбинујући боје по избору, открију могућности мешања боја и нијансе које тако могу да добију. Додатни подстицај за дечји неспутани израз су и папири великих димензија³ који је пред њих постављен. Свакако треба напоменути да су деца имала на располагању неограничену количину свих боја.

Спроведеним истраживањем деца су тестирана на постојање минималних неуролошких дисфункција у областима fine моторике и

² [Балет *Крцко орашчић*](#)

³ У Табели број 2 наведене су димензије папира које су коришћене

координације покрета. Процена је вршена применом теста по Touwen-у (коришћена новија верзија – Hadders-Algra 2010).⁴

Деца предшколског узраста могу реаговати бурно уколико установе да желимо да урадимо неки преглед и онда могу или да одбијају сарадњу или да због страха и неповерења не покажу своје моторичке способности у пуном обиму. Због тога је веома важно на који начин се приступа самом прегледу. Управо из овог разлога, у нашем истраживању испитивач се најпре упознала са децом, попричала са њима о темама које немају везе са самим прегледом, укључила се у њихове игре. Када су деца осетила сигурно окружење објаснила им је да је дошла да се поигра са њима и да им је припремила занимљиве игре. Фокус истраживања стављен је на две од седам области које се проверавају код тестирања деце на постојање минималних неуролошких дисфункција. Одабране су области fine моторике и координације покрета. Разлог избора баш ове две области лежи у чињеници да су оне једне од најчешћих области у којима су примећена одступања, а уз то представљају области од великог значаја за адекватну припрему за школу (Галић, 2017). Додатни разлог за одабир ових области је свакако и тај што су у склопу самог истраживања рађене и интегрисане активности из музичког и ликовног стваралаштва, а које управо врше директну стимулацију развоја fine моторике и координације покрета код деце. Тестирање је рађено кад је дете одморно, након доручка. Повремено је детету упућивана похвала од стране испитивача, као и бодрење остале деце из групе, како би било додатно мотивисано за наредне кораке тестирања. Просторија у којој је вршено мерење била је радна соба вртића у којој дете иначе борави и на тај начин је додатно створена опуштајућа атмосфера за дете.

⁴ в. Прилог 1

4. ИСТРАЖИВАЧКО-РАДИОНИЧАРСКИ РАД И ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ПО ГРУПАМА И ДАНИМА

Узорак је обухватио 43 детета распоређена у две групе. У групу А укључена су деца из млађе узрастне групе узраста 3-4 године, а у групу Б из старије узрастне групе, узраста 5,5-6 година.

Група А: млађа група, узраста 3-4 године

ПРВИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	„Олуја“ (ЦД): Тихо-гласно вежба. „Ћиху, ћиху“ (свирање): Брзо-споро вежба. Имитирање животиња (ЦД): тихо-гласно, брзо-споро. Дозивалица: мелодијска вежба, позивање присутног детета малом терцом наниже <i>сол-ми (Ааа-наа)</i> .
Ликовни аспект	Пројекат „Продавница играчака“ је у пуном замаху, док слушају музику деца осликавају направљене играчке. Посебно занимљив је био велики робот направљен од кутија осликан врло живописно. Покрети четкице су пратили различите промене које су деца чула у музици.
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Показане научене и најављене нове активности.
Естетска процена	/

Табела 1

ДРУГИ ДАН	
Простор	Радна соба и ходник у којем је постављен папир за осликавање.
Музички аспект	<p>Ослушкују звукове око себе, чују: децу, усисивач и виде <i>зелену боју</i> уз те звуке.</p> <p>Слушају <i>Валцер цвећа</i> седе и губе пажњу, убрзо их позивамо да устану и наставе да слушају уз покрет.</p> <p>Фраза: са децом слушамо и покрећемо се по музичкој фрази, руке као показни „алат“.</p> <p>Кажу на крају да су чули по неку боју ,али веома мало.</p> <p>Задатак разумевања музичке фразе је решен: препознају крај и почетак нове.</p> <p>Завршено слушање, прелази се на ликовни део рада.</p>
Ликовни аспект	<p>У ходнику, пред децом је велики бели папир (150X150 cm). Уз звуке исте музике, деца прстићима и длановима (без боје) покушавају да прате музичке фразе. Полако им додајемо посуде са бојама (црвена, жута, плава и бела) и почињу да сликају. Слободно и без задршке умачу руке у боје и прелазе по папиру. Нову боју узимају кад: понестане и кад чују нови део музике (на то им се углавном укаже).</p> <p>Покрети које користе су лучни (фраза), испрекидани, клупко/криве линије, равни (в. фотографију 1).</p> <p>Девојчица је пожелела зелену боју, директно на један длан смо јој истиснули плаву, а на други жуту боју и показали чист део папира, кружним покретима и мешањем боја девојчица је добила зелену боју.</p> <p>На под ходника смо поставили други папир (300x150 cm) и предложили деци да овај пут на том великом папиру сликају длановима и прстићима. Слушајући музику деца су се слободно кретала око и по папиру остављајући трагове боје потпуно неспутано без страха да се „запрљају“.</p>
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Реализоване нове активности.
Естетска процена	<p>Мања слика је засићена бојом, тон боје се скоро изгубио, али се осећа потреба деце да истражују боју као медиј (в. фотографију 2).</p> <p>Велика слика (300x150 cm) настала на поду ходника у потпуности одише свежином дечјег израза и њиховом могућношћу да слободно манипулишу покретима неспутани величином папира и ограниченом количином боје (в. фотографију 3).</p>

Табела 2

Фотографија 1

Фотографија 2

Фотографија 3

ТРЕЋИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	„Лопта у круг“: праћење музике кроз усложњавање задатака – музика и моторика. ⁵ „Валцер цвећа“: фраза и изражавање музике покретом тела. „Мајмунски плес“: позната игра.
Ликовни аспект	/
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Реализоване познате и најављене нове активности.
Естетска процена	/

Табела 3

ЧЕТВРТИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	/
Ликовни аспект	/
Медицински аспект	Тестирање деце према Touwen-у за области fine моторике и координације и баланса. Тестирање је прилагођено да га деца доживљавају као игру.
Планиране активности	/
Естетска процена	/

Табела 4

⁵ в. прилог 2

ПЕТИ ДАН	
Простор	Сала за физичко. Нове активности.
Музички аспект	Осликавање музике 1. и 2. Ходање боси уз музику без боје, затим уз додатак боје Ходање: прсти/стопала – тихо/гласно, музичка фраза се показивала рукама.
Ликовни аспект	Дугачка трака папира (700x50 cm) на поду у облику слова В по којем се шетају уз познату музику. Ходање уз боју у коју стану и наставе да корачају, пазе на музички ток. Посуде са бојом су постављене на различитим удаљеностима (в. Фотографију 4). Други папир (300x150 cm) слободније кретање, боја, музика. Слободно кретање, затим додавање боје. ⁶ Боја: црвена, жута, плава. Боја посипана пред крај насумице по папиру, мешали боје, експериментисали са добијеним нијансама (в. Фотографију 5).
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Реализоване нове активности.
Естетска процена	Стојећи око папира деца су коментарисала добијену слику још увек под утицајем игре. Приметно је одушевљење постигнутим резултатом. Слика делује експресивно пуна боје и неспутаних покрета.

Табела 5

Фотографија 4

⁶ в. Прилог 2

Фотографија 5

Група Б: старија група, узраста 5,5-6 година

ПРВИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	„Пролећно коло“, позната активност. Потенцијал групе изнад очекиваног за затечени узраст.
Ликовни аспект	/
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Реализоване познате и најављене нове активности. Мерење.
Естетска процена	/

Табела 6

ДРУГИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	/
Ликовни аспект	/
Медицински аспект	Тестирање деце према Touwen-у за области fine моторике и координације и баланса (в. фотографију 6 и 7). Тестирање је прилагођено да га деца доживљавају као игру.
Планиране активности	Реализовано мерење.
Естетска процена	/

Табела 7

Фотографија 6: Тестирање према Touwen-у

Фотографија 7: Тестирање према Touwen-у

ТРЕЋИ ДАН	
Простор	Радна соба и ходник.
Музички аспект	Разговор о начину на који су слушали музику „Валцер цвећа“, слушају, предугачак пример. Рукама без боје по папиру „сликају“ музику: фразу, тихо/гласно, брзо/споро.
Ликовни аспект	У ходнику је припремљен бели папир (150x120 cm) и посуде са бојама (црвена, жута, плава). Деца прстима и длановима осликавају музику коју слушају. Усклађују покрете руку са музичким задацима (в. фотографију 8).
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Реализована нова и најављена наредна нова активност.
Естетска процена	Насликали су: море, Хаваје, вулкан, лептира, квадрат, троугао, круг. Боје су много чистије, јасних тоналитета (за разлику од млађе групе у истој активности).

Табела 8

Фотографија 8

ЧЕТВРТИ ДАН	
Простор	Сала за физичко.
Музички аспект	„Валцер цвећа“ док се баве слободним активностима и чекају најављену. Уз музику ходају по папиру у облику правоугаоника у који су постављени обручи у које им није дозвољено да стану. Трагови које остављају одговарају музици и релацијама на које им се скреће пажња: тихо/гласно, брзо/споро. Сви у глас су при прању ногу певали <i>In corpore sano</i> . ⁷
Ликовни аспект	На под је постављен бели папир (400x150 cm), са четири обруча различитих величина и припремљена боја. Деца се крећу уз музику док ми насумично посипамо боју по папиру. Деца стају у боју, настављају да се крећу остављајући трагове пуним стопалом или прстима. У договору са децом кругови остају бели. На крају је свако дете оставило свој отисак стопала у беле кругове. (в. фотографију 9 и 10).
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области fine моторике и координације и баланса.
Планиране активности	/
Естетска процена	По завршеној активности деца су стала око папира и коментарисала шта виде: сунце, вулкан, море, цвеће. И поред великог броја деце, тонови боје се јасно распознају и граде слободну, неспутану композицију.

Табела 9

Фотографија 9

⁷ Констракта, српска представница на такмичењу за песму Евровизије 2022.

Фотографија 10

ПЕТИ ДАН	
Простор	Радна соба.
Музички аспект	Слушају код куће: рокенрол, џез, Метал <i>Brown stars</i> , Цецу, Тину Тарнер. „Кад си срећан“ певамо на крају.
Ликовни аспект	Сећају се веома добро шта су радили претходних дана Идеје за сложеније активности: осликавање шатора и завеса.
Медицински аспект	Посматрање утицаја спровођених активности на области фине моторике и координације и баланса.
Планиране активности	Разговор са децом о реализованим активностима.
Естетска процена	/

Табела 10

4.1 Музичке карактеристике деце

Група А

Млађа узрасна група (3-4 године) показује способност групног и индивидуалног музичког понашања. Успешно су припремељени за разликовање и реакцију на музичке задатке који су им постављени: препознавање тихо/гласно, брзо/споро, разумевање музичке фразе (почетак/крај), репродукација интервала мале терце (М3) наниже.

Деца реагују подједнако на различите изворе звука (синтисајзер, музика са телефона, ЦД, људски глас) не збуњују се и успешно одговарају на музичке задатке који се пред њих поставе. Показују веома велики ниво сигурности у реализацији покрета и кретања уз музику („Ћиху, ћиху“, „Лопта у круг“, „Мајмунски плес“ в. Прилог 2) што се може довести у везу са материјом која им је позната. Приликом провере способности кроз музичко-телесну експресију пуштен им је „Валцер цвећа“ у којем је фокус био на препознавању музикалности кроз праћење реакције на музичку фразу. Издвајају се индивидуалне реакције на почетак или крај саме фразе, али је заједничка карактеристика ниво емотивне реакције која се види у потреби да се у музичку фразу укључују/стају инстинктивно. У овој инстинктивној реакцији препознају се елементи претходног темељног рада са васпитачем на горе наведеним показаним музичким аспектима.

Финални задатак који је подразумевао виши ниво разумевања музике укључио је употребу боје и увођење одређеног ликовног проблема који је савладан уз помоћ претходног музичког искуства. Ликовни аспект је у музици омогућио слободну и организовну покретљивост у простору, могућност превођења слушног у визуелно, материјализацију апстрактне представе. Кроз тихо/гласно остављали су трагове длановима/стопалима који су једнако одговарали њиховом доживљају задатка, а то су прсти/дланови или стопала (в. фотографију 11). Разумевање темпа кроз споро/брзо осликана је ситним/крупним покретима који су остављали зближене/удаљене трагове прстију/дланова или стопала.

Фотографија 11

Музичка фраза се показала као најкомпликованији задатак и резултат њене визуелизације је био најтеже докучив. Уз асистенцију

васпитача и професора који, поред тога што су континуирано пратили процес рада, подсећали на почетке и крајеве сваке појаве фразе, деца су успела да оставе лучне и трагове груписаних кривих линија, углавном рукама (в. фотографију 12).

Фотографија 12

Када је у питању ходање, музичка фраза је визуелно представљана углавном и опет рукама, али кроз ваздух и без употребе боје. Крајња процена способности разумевања музичке фразе на нивоу млађе групе је да је добијени резултат последица припремљености и високог музичког потенцијала групе. Рад на стицању иако кратке, али потпуно нове музичке информације показао је важност претходног рада са музиком. Препознавање и физичка реакција на почетак или крај фразе показују завидан ниво музикалности групе и појединаца са којима је претходни рад био усмераван ка горе поменутиим музичким задацима.

Група Б

Старија узрасна група (5,5-6 година), попут млађе, показује способност групног и индивидуалног музичког понашања. Успешно решавају музичке задатке који су им постављени: препознавање

тихо/гласно, брзо/споро, разумевање музичке фразе (почетак/крај), самостално решавају музичке порблеме.

Организовани су углавном групно и успешно комбинују покрет, певање и прате музички ток. Музички потенцијал групе је изнад очекиваног за старији узраст.

Отворени за нове музичке активности у којима има простора за интеграцију са другим областима. Ликовни задаци приликом учествовања и разумевања музике им представљају додатну мотивацију што се види у томе да док слушају музику покушавају да се додатно изразе покретима тела као да „показују“ шта чују. Сам пример „Валцер цвећа“ је био предугачак за слушање и седење, па су деца убрзо усмерена у ходник где су сели око белог папира и уз музику која није прекидана, наставили да је „осликавају“ без боје најпре, рукама по папиру. Примећено је да: деца најпре примају информацију, убрзо се искључују (дисперзивна пажња) и уз додатну мотивацију која укључује нови задатак или краћу активност, поново се враћају примарном задатку (в. табелу 8). Успешно реализовали задатке: тихо/гласно, брзо/споро, музичка фраза. Начин визуелне представе музичких карактеристика рукама био је као код млађе групе: тихо гласно – прсти/дланови; брзо/споро – ситније/крупније групације отисака. Музичка фраза је такође, као у претходној групи, препознатљива кроз лучни или груписане криве линије.

Наредни ниво визуелног разумевања музичког тока је осликовање стопалима, али уз додатно усложњавање задатка постављањем обруча на правоугану белу површину (папир) у које нису смели да улазе и оставају трагове бојом. Овим је успостављена контрола кретања и успоравање покрета са циљем да пажња остане усмерена ка музичком току и ликовној активности. На исти начин, као и покретима руку, осликовали су и стопалима тихо/гласно, брзо/споро, музичку фразу.

Музички промер није се показао превише дугачак већ сасвим довољан да се све активности ускладе и тако се посматрају као једна, логична интегрисана и усмерена акција.

Посебан музички аспект односи се на естетску процену осликане музике и у оба случаја, слика шакама и стопалима, одговори су били: сунце, вулкан, море, цвеће, Хаваји

4.2 Ликовне карактеристике деце

Група А

Посматрањем млађе узрасне групе током првог дана, док су осликавали робота из пројекта „Продавница играчака“, уочена је заинтересованост деце за рад са бојом. Деца су показала висок ниво моторичке спретности приликом коришћења четкице, распознавање и именовање боја, истрајност, прецизност и спремност на групни рад што јасно говори колико се негује индивидуалност сваког детета, сараднички однос између деце, али и деце и одраслих.

Повезивање музичког и ликовног израза кроз представљање музичких фраза бојом јесте додатни изазов за децу млађег узраста. Велики папир (две различите димензије) и неограничена количина боје је пружила могућност деци да кроз своју личну експресију прикажу слушану музику. Једино ограничење које је пред децу стављено је избор три примарне боје (црвена, жута и плава) уз белу као провокација за додатно истраживање које боје пружају међусобно се мешајући. Током рада смо уочили да деца иако именују све боје нису сигурни како се добијају изведене (секундарне) боје. Одушевљење које је настало када је девојчица мешањем плаве и жуте добила зелену је резултирало жељом друге деце да мешањем добију зелену, љубичасту. (в. фотографију 13).

Фотографија 13

Додатну слободу како при манипулисању бојом, тако и при кретању, деца су осетила прешавши на већи формат папира. Дечја жеља да слушају музику и прате промене ритма дошла је до пуног изражаја управо на овом

великом формату где су боју наносили длановим и прстима, али у много слободнијој форми. Крајњи резултат су биле чисте бојене површине. (в. фотографију 14).

Фотографија 14

Слобода манипулисања бојом и жеља да се кроз праћење музике и промене ритма дочарју замишљене форме посебно су дошле до изражаја када су се слободно кретали по папирној траци (в. фотографију 15) и правоуганом папиру (в. фотографију 16) сликајући стопалима. Крајњи добијени резултати нам показују висок потенцијал групе, како у музичком, тако и у ликовном смислу.

Фотографија 15

Фотографија 16

Група Б

На основу ликовних радова изложених у соби јасне су ликовне карактеристике старије узрасне групе: постаојање илузије дубине простора, симболичко приказивање предмета који их окружују, људска фигура је јасно дефинисана са више детаља. Распознају и именују боје, али им је познат и начин добијања секундарних боја. Комуникација, групни рад и мотивација за сарадњу су на високом нивоу.

Поред јасне мотивисаности када је музика у питању, деца су показала и висок ниво мотивације за ликовни израз. Постављајући пред децу исту провокацију као и у млађој групи - велики папир, три примарне боје, сликање длановима и прстима уз обраћање пажње на музику и промене ритма, резултирало је продуктом који има јасније дефинисану форму (в. фотографију 17). Посебан значај свакако имају дечји веома маштовити коментари на питање шта виде на раду.

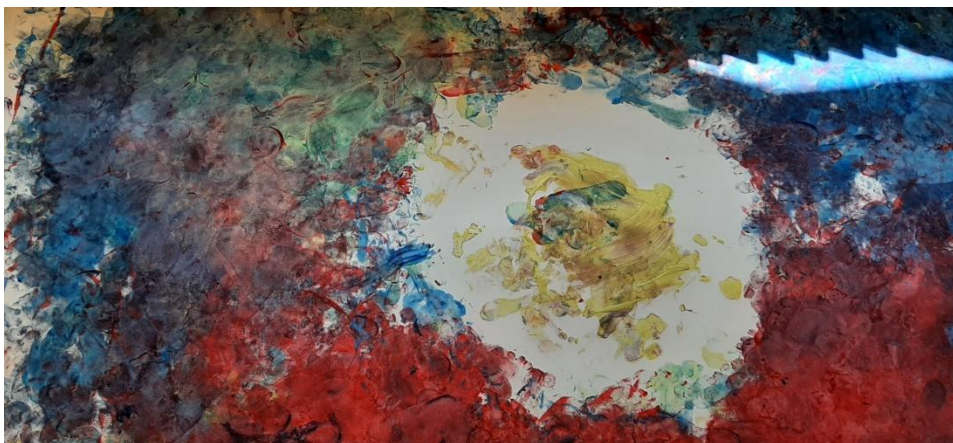

Фотографија 17

Потреба за додатном провокацијом је резултирала постављањем обручева на велики формат папира и предлог да док сликају стопалима у ритму музике, пратећи промене ритма, покушају да избегну стајање у обележена поља. Постављени обручи су резултирали контролом кретања, а самим тим и успореним покретом, чиме су деца са већом пажњом пратила музички ток у покушају да га ликовно прикажу (в. фотографију 18). Свакако треба нагласити да је и поред великог формата (400x150 cm), папир био исувуише мали за веома активну групу од 23 деце старијег узраста, који су и поред тога успели да испуне предложен задатак. Након договора свако дете је оставило отисак стопала у бели круг (в. фотографију 19).

Фотографија 18

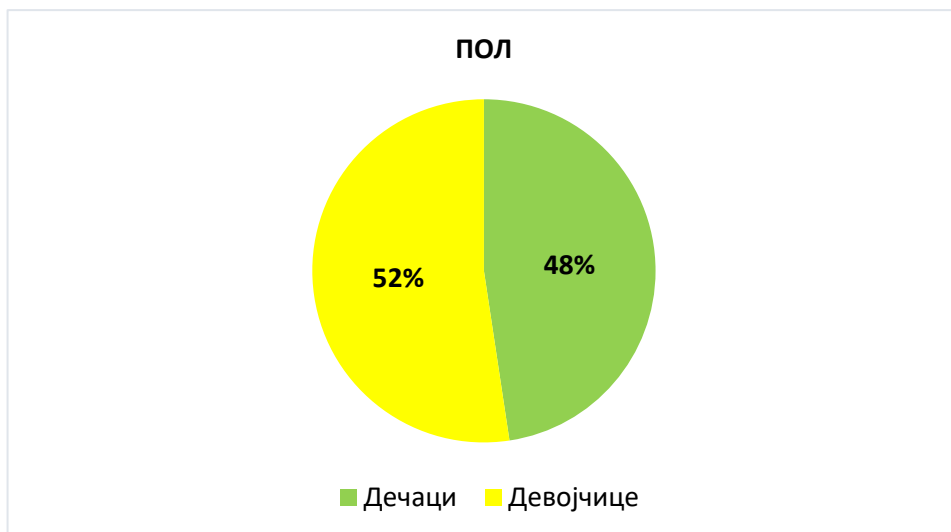

Фотографија 19

4.3 Медицинске карактеристике деце

Група А

У групи А тестирано је 21 дете, од тога 10 дечака (47,6%) и 11 девојчица (52,4%) (Графикон 1). Сва деца су задовољила критеријуме за укључивање. Просечна старост деце била је 3 године и 9 месеци (Табела 11).

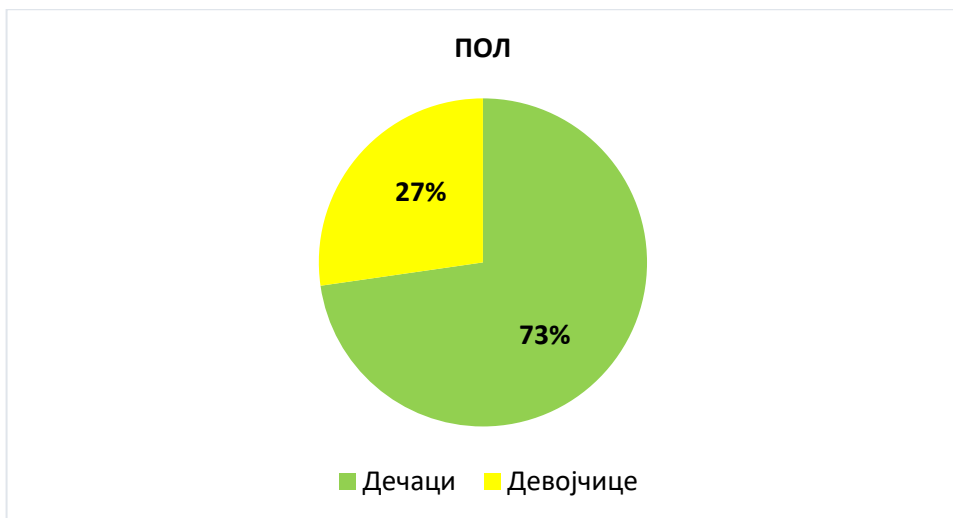
Графикон 1. Карактеристике узорка испитаника групе А

Карактеристика	N
Просечна старост (године, месеци) ± СД	3г 9м ± 4м

Табела 11. Карактеристике узорка испитаника групе

Група Б

У групи Б тестирано је двадесет и троје деце, од тога 16 дечака (72,7%) и 6 девојчица (27,3%) (Графикон 2). Сва деца су задовољила критеријуме за укључивање. Просечна старост деце била је 5 година и 10 месеци (Табела 12).

Графикон 2. Карактеристике узорка испитаника групе Б

Карактеристика	N
Просечна старост (године, месеци) ± СД	5г 10м ± 4м

Табела 12. Карактеристике узорка испитаника групе Б

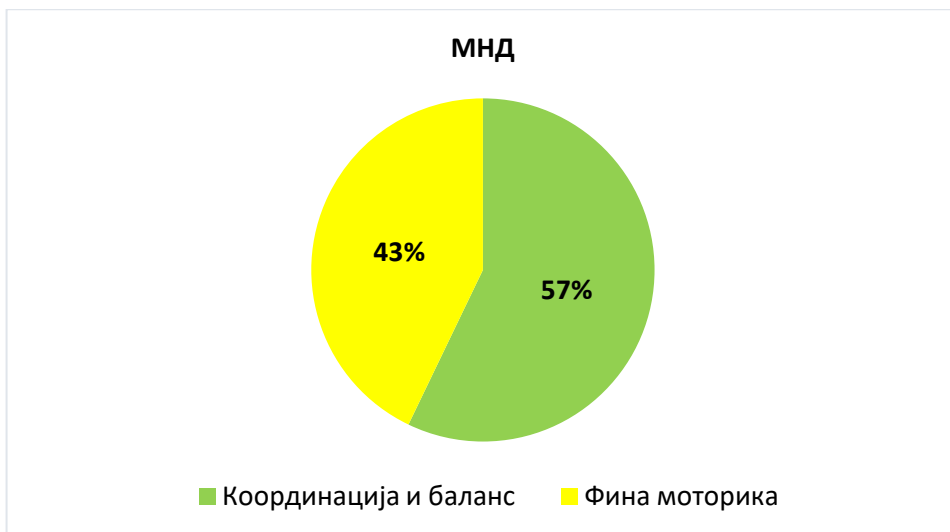
4.3.1 Заступљеност минималних неуролошких дисфункција у областима фине моторике и координације покрета по групама

Група А

Тестирањем деце по Touwen-у, у групи А, откривено је да од укупно тестираног двадесет и једног детета, четворо (19%) показало присуство минималних неуролошких дисфункција (Табела 13). Троје деце (14,3%) је показало одступање у обе испитиване области, а једно дете (4,8%) је показало одступања у области координације и баланса (Графикон 3).

	Број	%
Нема	17	81
Једноставна МНД	4	19
Укупно	21	100

Табела 13. Приказ минималних неуролошких дисфункција испитаника групе А

Графикон 3. Однос јављања МНД по областима испитаника групе А

Од четворо деце која су показала присуство минималних неуролошких дисфункција троје (75%) су дечацци и код њих су уочена одступања у обе области, док је код једне девојчице (25%) уочено присуство МНД само у једној области.

Група Б

Тестирањем деце по Touwen-у, у групи Б откривено је да од укупно тестирана двадесет и два детета, двоје деце (9%) је показало присуство минималних неуролошких дисфункција (Табела 14). Оба детета су дечацци и показали су одступање само у области fine моторике.

	Број	%
Нема	20	91
Једноставна МНД	2	9
Укупно	22	100

Табела 14. Приказ минималних неуролошких дисфункција испитаника групе Б

УКУПАН УЗОРАК (групе А и Б)

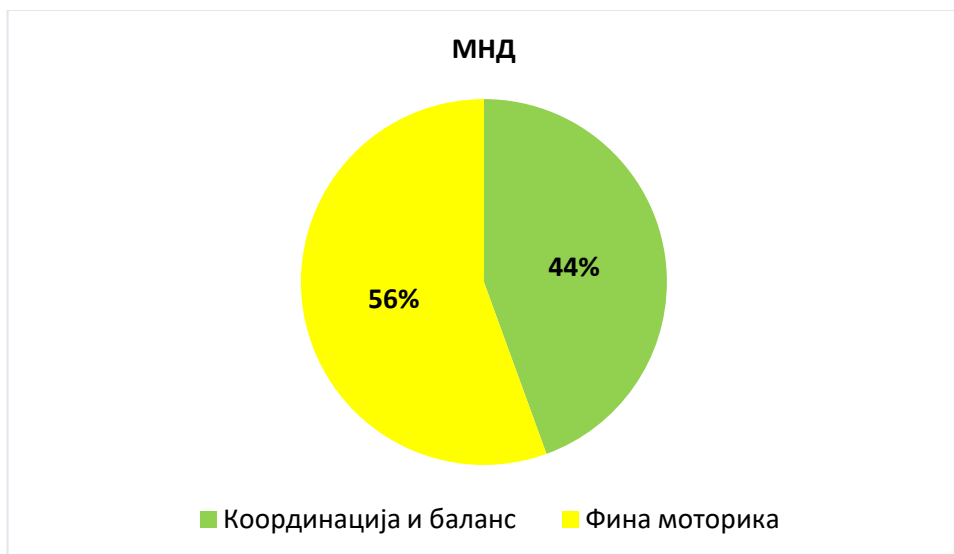
Тестирањем деце према Touwen-у, у укупном узорку, откривено је да од укупно тестираних четрдесет и троје деце, шесторо (14%) је показало

присуство минималних неуролошких дисфункција у областима координације и баланса и fine моторике (Табела 15).

	Број	%
Нема	37	86
Једноставна МНД	6	14
Укупно	43	100

Табела 15. Приказ минималних неуролошких дисфункција укупног узорка испитаника

Одступања у области fine моторике показало је петоро (11,6%) деце, док је одступање у области координације и баланса уочено код четворо (9,3%) деце. Од тога, код троје (7%) деце одступања су била присутна у обе области, код једне девојчице само у области координације и баланса, а код два дечака само у области fine моторике (Графикон 4).

Графикон 4. Однос јављања МНД по областима укупног узорка испитаника

Утврђивање разлике узрасних група у односу на јављање минималних неуролошких дисфункција испитивана је Хи-квадрат тестом независности. У млађој групи су чешће уочена одступања, али није добијена статистички значајна разлика између две групе испитаника ($\chi^2=0,89$, $p=0,35$) (табела 6).

Неуролошка подела	Узраст				Разлика између група P
	Група А		Група Б		
	N	(%)	N	(%)	
Н	17	(81)	20	(91)	0,35
МНД	4	(19)	2	(9)	
Укупно	21	(100)	22	(100)	

Н – без МНД, МНД – присуство МНД, Chi-square test: $\chi^2=0,89$, $p=0,35$

Табела 16. Приказ минималних неуролошких дисфункција испитаника у односу на узраст

На основу добијених резултата инциденције минималних неуролошких дисфункција у различитим узрасним групама, хипотеза 3 се одбацује. Иако су се минималне неуролошке дисфункције чешће јављале у млађој групи, није показана статистички значајна повезаност.

Утврђивање полне разлике у односу на јављање минималних неуролошких дисфункција испитивана је Хи-квадрат тестом независности. Минималне неуролошке дисфункције су се чешће јављале код дечака, али није добијена статистички значајна разлика између две групе испитаника ($\chi^2=1,52$, $p=0,22$) (Табела 17).

Неуролошка подела	Узраст				Разлика између група P
	Девојчице		Дечаци		
	N	(%)	N	(%)	
Н	16	(94)	21	(80,8)	0,22
МНД	1	(6)	5	(19,2)	
Укупно	17	(100)	26	(100)	

Н – без МНД, МНД – присуство МНД, Chi-square test: $\chi^2=1,52$, $p=0,22$

Табела 17. Приказ минималних неуролошких дисфункција у односу на пол испитаника

На основу добијених резултата инциденције минималних неуролошких дисфункција у односу на полну припадност, хипотеза 4 се одбацује. Иако су се минималне неуролошке дисфункције чешће јављале код дечака, није показана статистички значајна повезаност.

5. ДИСКУСИЈА

У реализованом истраживању након двонедељног радионичарског рада са децом млађе и старије узрасне групе резултати који су добијени показали су да учествовање у музичкој и ликовној уметности у планираним ситуацијама учења делује двоструко подстицајно: у правцу континуиране заинтересованости за уметност и у правцу неометаног развоја fine моторике и координације покрета код деце предшколског узраста. Претходна истраживања у раду са музиком и покретом (моториком и координацијом) у оквиру предшколског васпитно-образовног програма код нас, показала су да се музика потврђује као подстицајна активност при афирмацији сложенијих покрета, координацији и равнотежи (Лазивић и сар., 2022: 56).

Релизоване радионице организоване су на основу континуиране заинтересованости деце за учествовање у музичким и ликовним планираним ситуацијама учења у оквиру којих активно решавају задатке из различитих области васпитно-образовног рада. Аспект мотивације је постигнут у потпуности будући да је у њиховом учествовању у раду очигледан прогрес у учењу и сазревању, процес који је карактеристичан за одрасле ученике и студенте (Žiranić Beniћ, 2017: 5758). Анализиран је рад у млађој и старијој узрасној групи у којима се као основни параметар издваја изражена музичка способност деце из обе групе. На основу претходног рада у групама, показано је да деца обе групе превазилазе предвиђене карактеристике музичких способности за узраст којем припадају.

Деца из млађе узрасне групе (Група А, 3-4 године) у којој су реакција на звуке, способност спонтаног извођења и спорадичне репродукције музике коју чују очекиване способности, показала је да додатно могу да уоче релацију тихо/гласно и брзо/споро која је карактеристична за узраст (5-6 година). Рад на музици и музичким задацима кроз употребу и разумевање елемената ликовне уметности уз покрет као основни фактор моторичког и развоја координације, утицао је на свеукупно разумевање постављених музичких задатака (Galikowska-Gajewska, 2014).

На примеру припреме за рад у млађој групи у којој се деца усмеравају да послушају звукове око себе, одговори који су присутни говоре о свесности постојања звукова из околине, али и о апстрактној звучној појави где једно дете очекује музику, а види зелену боју (в. табелу 1). Синестетичка антиципација није новина у раду у музичкој и ликовној уметности као интегрисаној активности на предшколском васпитно-

образовном нивоу на којем деца веома различито визуелно преводе музику коју чују: од представа које осликавају дело по називу, до оних које немају никакве везе са музичким примером (Van Campen, 2014: 200).

Након такве припреме учешће у планираним ситуацијама учења већ је усмерено ка музици као делу интегрисне активности у којој се ликовно и музичко реализују кроз јединствени фокус изражавања. Значајно искакање из оквира способности за свој узраст деца су показала у игри „Лопта у круг“ у којој су са лакоћом савладавали нивое сложености сваког новог понављања игре. Први степен односио се на прослеђивање лоптице у испружени длан наредног детета, у правцу казаљке на сату. Слушајући музику и на крају такта, морали су да предају лоптицу. Након тог задатка, додата је још један задатак на исту музику и са истим завршетком (предати лоптицу наредном детету) активности прислањања лоптице у чело и о под пре предаје другом детету. Овај наредни ниво показао је веома велику способност групе, али и деца појединачно, да праћењем музичког тока одговоре фином моториком на координацију покрета и да правовремено изврше, са разумевањем свој музички задатак. овај поступак део је еуритмије, учења музике кроз покрет где је фокус на узајамном деловању музичке и физичке активности (Galikowska-Gajewska, 2018: 100). Способност деце да на паралелним нивоима прате активности и да при томе уче и остварују напредак из области музичке уметности, говори о значају континуираног рада кроз елементе игре.

Свој потенцијал показали су и кроз спонтану „Дозивалицу“ у којој су потврдили способност за музичку оријентацију и препознавање звукова. У раду на музичкој фрази, на нивоу обе групе, примећује се да немају много стрпљења у слушању како музике, тако и објашњавања у вези са нечим што им је непознато.

Старија група, група Б, је поред способности да разуме тихо/гласно, брзо/споро, без проблема савладала музичку фразу. Њихова интересовања досезала су више од интересовања деце из млађе групе, што је било и очекивано с обзиром на спектар могућности за организовану игру који је био пред њима. Изузетан напредак показали су у осликавању музике ногама где су успешно одрадили задатак са обручима и слушајући музику уз коју су ходали и остављали трагове на тихо/гласно, брзо/споро, музичка фраза. Сложеност задатака повећао им је ниво пажње.

Иако је значајна како узрасна тако и разлика у нивоима знања међу групама, могу се приметити и заједничке тачке које, чини се, немају везе са аспектом зрелости већ са урођеним и развијаним способностима. Једна од

тачака је способност да се више различитих задатака обавља истовремено са циљем реализације једног, већег задатка. У таквим ситуацијама обе групе показале су већи ниво кохезије, сарадљивости, креативности и логичких способности. У задацима у којима је једноставно доћи до циља, добијен је потпуно супротан ефекат: мањак заинтересованости, недовољна сарадљивост, немотивисаност за рад, недовољно добар резултат.

Други аспект који се показао као јединствен, неvezано за узраст или зрелост, јесте аспект креативности који тражи само један импулс, а то је адекватна мотивација. У таквим оквирима резултати који се добијају од деце из обе групе, подједнако су успешни и веома је тешко направити разлику између крајњих исхода рада млађе и старије деце.

Поред јасно уочљивих позитивних резултата добијених кроз анализу музичког аспекта спроведеног истраживања и логичне повезаности две уметничке области – музичке и ликовне, значајно је истачи да је у обе узрастне групе уочљива потреба за ликовним изражавањем. Док млађа узрастна група (Група А) још увек истражује могућности које им пружају ликовни елементи (линија, боја, облик), старија група (Група Б) влада ликовним елементима уз покушаје да прикажу простор. Обе узрастне групе су високо мотивисане уз приметне креативне способности. И поред изражене индивидуалности поједине деце, јасно је уочљива потреба за сарадњом како деце међусобно, тако и на релацији деца – одрасли.

Из аспекта медицинске процене нивоа способности млађе и старије узрастне групе, код 14% деце откривено постојање минималних неуролошких дисфункција, али треба нагласити да су овим истраживањем обухваћене само области fine моторике и координације и баланса, а не свих осам области, због самог концепта истраживања. Стога би се могла очекивати већа инциденца присуства МНД-а уколико би се обухватиле и остале области. Истраживање које је спровела Галић 2017. године у истој предшколској установи, али у 3 различита објекта и на већем узорку показало је заступљеност МНД-а од 44,2% (Галић, 2017). У поменутом истраживању одступања у области координације и баланса је уочено код 31,7%, док је у нашем истраживању било присутно код 9,3% испитиване деце. Одступање у области fine моторике код нас је уочено код 11,6% што је у складу са истраживањем Галић (2017), где је одступање уочено код 13,3% деце.

Истраживање спроведено у Холандији 2010. године имало је за циљ да утврди да ли постоји повезаност јављања МНД-а и проблема у писању и визуомоторној интеграцији (Van Hoorn, 2010). У овом истраживању дошло

се до закључка да одступања у областима fine моторике и координације и баланса су уско повезане са лошим рукописом и спорим писањем. Сличне резултате показало је и истраживање које су спровели Kikkert и сарадници (2013). Деца која су имала одступања у областима fine моторике и координације и баланса, имала су потешкоћа у областима пажње, учења, меморије и језика.

Сви ови резултати указују на значај ране дијагностике и правовремене стимулације развоја fine моторике и координације, како би се смањио ризик од развоја проблема са пажњом, учењем, меморијом и језиком у касније узрасту (Галић, 2017).

У току спровођења интегрисаних активности из области музичког и ликовног стваралаштва код деце је праћен утицај ових активности на стимулацију области fine моторике и координације покрета и баланса (Матовић и сар., 2022). Уочено је да кроз поменуте активности у којима су деца користећи своје шаке и стопала сликала, пратећи и кретајући се у складу са музиком коју слушају, активирала управо ове области. Поменути интегрисани приступ позитивно се утицало на стимулацију и развој fine моторике и координације и баланса код деце. У разговору са васпитачима истакнут им је значај спровођења овог интегрисаног приступа и дате су им смернице за даљу стимулацију код деце.

У нашем истраживању МНД-е су се чешће јављале код дечака, него код девојчица, што је у складу и са другим спроведеним истраживањима (Галић, 2017, Kikkert, 2013, Arnaud, 2007). Објашњење за ову појаву би се могло тражити у евентуалним разликама у сазревању нервног система код дечака и девојчица, разликама у полним хормонима, као и генетским разлика у структури хромозома, односно постојању Y хромозома код дечака, којег нема у геному женске особе (Галић, 2017).

Музичке и ликовне планиране ситуације учења праћене су кроз интегрисан приступ, али свака за себе, одвојено и по аспектима релевантним за рад и развој у оквиру одређеног узраског доба деце.

Резултат целокупног истраживачког дела пројекта огледа се у интегрисаном приступу две уметничке области и њиховом позитивном утицају на психомоторички развој деце предшколског узраста, нарочито у областима fine моторике и координације и баланса. Због свега наведеног, истиче се значај раног тестирања деце на постојање минималних неуролошких дисфункција, као и благовремена и адекватна стимулација развоја деце предшколског узраста.

6. ЗАКЉУЧАК

Истраживачко-радионичарски рад у овом пројекту потврдио је постављене хипотезе које се тичу лакшег решавања задатака из области музичке и ликовне уметности кроз интегрисани приступ. Укључивањем у различите задатке који воде истом циљу чини да се ниво мотивације у групи одржи у временском периоду предвиђеним за рад. Такође, искључен је фактор статичности у бављењу музичком и ликовном уметношћу јер се захваљујући интеграцији области и самом концепту холистичког приступа у учењу показао значајан фактор разноликости у учењу. Музичка и ликовна уметност кроз покрет значајно утичу на стимулацију развоја области fine моторике, координације и баланса, јер су управо ове неуролошке области саставни део покрета који се спроводи интегрисаним приступом. Истраживање је показало да је заступљеност минималних неуролошких дисфункција нешто нижа од очекиване, али обзиром да су истраживањем обухваћене само две области, овакав резултат је и био очекујући. Хипотезе везане за карактеристике јављања МНД-а нису потврђене, али је свакако уочено да су одступања била чешћа код млађе узрасне групе и код мушког пола.

Укључивањем све деце у радионичарске активности добијен је резултат који се тиче чињенице да уметност, музичка и ликовна, представљају јединствено поље рада и интересовања деце. У том смислу, бављење уметношћу кроз простор и покрет, кроз апстрактно или материјализовано, нуди бројне могућности за изражавање, креативност и напредак у учењу.

Оно што свакако треба напоменути је да ни млађа, а ни старија група нису показале почетни страх од великог формата папира, уз напомену да су за све активности (осим за активност са папирном траком у облику слова В) коришћени квалитетни 300 гр акварел папири и чисте, неразређене, боје у великим паковањима, што само доказује колико је важан избор материјала који су деци на располагању.

Васпитачи су показали висок ниво музичког и ликовног знања, не само кроз конкретне примере већ и кроз способност да се прилагоде конкретним ситуацијама пратећи све време активности смислене деци, као и напредак у раду. У том процесу они стално предлажу, осмишљавају провокације и ненаметљиво воде децу кроз уметност не напуштајући оквир нових знања прилагођен њиховом узрасту. Поступност у раду са децом, а

посебно у ослушкивању деце са којом се ради, сигурно води ка њиховом напретку. Резултати оваквог начина рада представљени су у претходним редовима и показују колико дете данас разуме и стиче различите начине учења, колико је отворено за нова знања, спремно да све добијене информације интегрише у игру кроз коју једино уме и може да учи.

Деци је и такво апстрактно окружење природно и инспиративно, у њему препознајемо језик игре, језик који они разумеју и којим суверено владају. Резултати радионице показали су да деца предшколског узраста узимају од информација само оно што могу да преточе, ако је могуће у што слојевитију, али ипак једноставну игру. До решења задатака долазе сопственом логиком, а од старијих очекују само безусловну подршку и подстицај за истраживање и рад.

ПРИЛОГ 1

ТЕСТИРАЊЕ ДЕЦЕ НА ПРИСУСТВО МИНИМАЛНИХ НЕУРОЛОШКИХ ДИСФУНКЦИЈА

(Hadder-Algra 2010)

Скраћена верзија: области координације и баланса и фине моторике

Име детета: _____ Пол: М Ж

Датум рођења: □□ □□ □□□□ Година: □

Датум тестирања: □□ □□ □□□□

ПРОЦЕНА ПРИ СЕДЕЊУ

Седење:

0 = може без помоћи шака

1 = може, али уз помоћ шака

2 = не може

Со Шутирање:

0 = типичан одговор

1 = благо абнормалан одговор

Д / Л / Д + Л

2 = потпуно абнормалан одговор

Д / Л / Д + Л

Со Одговор на гурање:

0 = типичан одговор

1 = благо абнормалан одговор

Д / Л / Д + Л

2 = потпуно абнормалан одговор

Д / Л / Д + Л

ПРОЦЕНА ПРИ СТАЈАЊУ

Стајање: 0 = може без придржавања

1 = може, али уз придржавање рукама

2 = не може

Со Ромберг:

0 = типична презентација, мирује / помера само скочне зглобове или прсте

1 = блага абнормалност, показује померање тела и руку

2 = апсолутно абнормалан, губи баланс, пада на

Д / Л / Д + Л

F Тест праћења прста:

0 = типично за узраст

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = значајна одступања, озбиљне тешкоће при извођењу

Д / Л / Д+Л

F Кружни тест:

Супротан смер:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = значајна одступања, озбиљне тешкоће при извођењу

Д / Л / Д+Л

Исти смер:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = значајна одступања, озбиљне тешкоће при извођењу

Д / Л / Д+Л

Транзиција:

0 = без заустављања мења правац покрета

1 = има проблема при промени облика покрета.

ПРОЦЕНА ПРИ ХОДУ

Ход:

0 = може, без помоћи руку

1 = може, али уз помоћ руку

2 = не може

Со Ход по равној линији:

0 = типичан, адекватан за узраст

1 = блага абнормалан

2 = изражена абнормалност, не може да изведе или често губи баланс

Ход на прстима:

Со Извођење:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = изражена абнормалност, не може да изведе

Д / Л / Д+Л

Ход на петама:

Со Извођење:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = изражена абнормалност, не може да изведе

Д / Л / Д+Л

Со Стајање на једној ноzi:

	Л		Д	
Трајање у секундама	_____	_____		
Флексија ножних прстију	-	+	-	+
Клаћење	-	+	-	+

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = благо одступање

2 = значајна одступања, озбиљне тешкоће при извођењу

Со Скакутање:

	Л		Д	
Број скокова (најмање 20)	_____	_____		
У месту	-	+	-	+
На прстима	-	+	-	+

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = благо одступање

2 = значајна одступања, озбиљне тешкоће при извођењу

ПРОЦЕНА У ЛЕЖЕЋЕМ ПОЛОЖАЈУ

Со Колено-пета тест:

Тачно постављање:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = значајна одступања, значајне тешкоће при извођењу

Д / Л / Д+Л

Спуштање пете:

0 = типично, узрасно прилагођено

1 = блага одступања

Д / Л / Д+Л

2 = значајна одступања, значајне тешкоће при извођењу

Д / Л / Д+Л

ПРИЛОГ 2

Истраживачко-радионичарски рад

Место: вртић „Веверица“, ПУ Радосно детињство

Трајање: две редне недеље

Узрасне групе: Група А - млађа (3-4 године)
Група Б – старија (5-6 година)

Група А – млађа (3-4 године)

1. Радни дан

Затичемо децу која боје робота, слободно се користе бојама. Пројекат „Продавница играчака“ је у току.

Простор у којем се ради: радна соба.

Почиње музика која асоцира на олују. „Олуја“ – деца се крију, динамичко нијансирање.

На реду су игре уз музику.

1. Игра: васпитачица свира „Ћиху, ћиху“ – способност за брже, спорије. Деца показују да знају да разликују темпо и тако се и крећу слушајући музику.
2. Игра: Имитирање животиња – деца су показала да се крећу као и животиње које чују, опонашају их, животињски плес. Кроз ову игру вежбају тихо и гласно кроз ходање, односно тиху и гласну музику и оглашавање.
3. Игра: Дозивалица. Васпитачица разбрајалицом одабере дете које ће погађати ко га дозива, они који дозивају то раде по мелодијском моделу на: име детета или Мее-доо. Интервал којим се дозива је мала терца (М3) наниже: сол-ми. У овој игри деца углавном успевају да се дозову терцом што је велики напредак. Углавном успевају да погоде одакле долази звук и мало теже, ко их зове.

Задатак првог дана је био на посматрању и упознавању са децом. Деци је најављена наредна активност са папиром и много боје како би слободно могли да сликају.

2. Радни дан

Простор: радна соба и ходник.

Деца седе на сред собе, у ходнику су професорке са васпитачицом поставиле папир по којем ће деца да осликавају оно што ће слушати.

Музика: „Валцер цвећа“, из балета *Крцко орашчић*, Петар И. Чајковски

Трајање примера: оригинал, 7:09

Мотивација

Васпитачица: данас имамо тежак задатак, требаће нам данас ваше уши. Да бисте могли да чујете морате да будете мирни, уста закључамо, а уши шиширом отворимо. Затворите очи и „раширите“ уши. Шта се чује? Деца одговарају: децу, усисивач.

М. је успео да, слушајући звукове око себе, види зелену боју. Васпитачица их пита да ли и они могу да чују неку лепу боју? Одговарају потврдно. Каже им да пажљиво слушају музику коју ће да им пусти и после да јој кажу шта су видели, које боје. Пушта им „Валцер цвећа“ и очекивано, пример дуго траје и сви су брзо поотварали очи; тада их подиже на ноге да се покрећу уз музику, сами, са васпитачицом, професоркама.

Истиче се једно дете (М), ради са професорком музике, дели музичку фразу на: 1, 2, 3 – окрет. Дете има одличну моторику, лепо чује и исто тако реагује на фразу, сам је осећа. Више не види зелено „побегло му је, не долази му ништа“.

Након завршеног примера, васпитачица их пита шта су чули. Задаје им задатак да ипак ту музику коју су чули пробају да сликају како ко жели: прстима и длановима, четкицом.

Радни простор се мења, излазе у ходник где је постављен бели папир преко стола и деца пробају рукама „да сликају“ док се у позадини чује „Валцер цвећа“. Уз фразу подељену на 1,2,3 – окрет и моју помоћ, пробају да осликају. Углавном се сви укључују на „окрет“ који показују руком по папиру – фотографија.

Деца слободно умачу руке у боју: црвена, плава, жута, бела.

3. Радни дан

Простор: радна соба.

Дан је започет у соби, план је да се ради само музика, да се види колико спретно могу да реагују на оно што већ знају и у којој мери прихватају усложњавање.

Игра је „Лопта у круг“ која има два нивоа сложености.

Најпре се седне у круг, једно дете узме лоптицу и слушамо васпитачицу како дозива једног по једног по обрасцу мале терце наниже. Кад изговори име детета тако том детету оно које је до њега преда лоптицу у руку. Деца успевају, али уз помоћ васпитачице јер она сваки пут кад би требало да предају лопту, плесне и изговори име наредног детета.

Следећи ниво сложености ове игре јесте да кратко дотакну лоптицом у главу, затим под и тек онда додају другару. То им се чини интересантније, па су овај задатак лакше остварили иако наизглед делује захтевније од претходног.

Затим устају и уз „Валцер цвећа“ уз који су претходног дана сликали, сада плешу. Најпре је то обазриво плесање, затим су се ослободили и почели да падају и да се играју, нису много слушали музику, осим њих пар са којима сам ја радила и мене су слушали. Плесали су на научени образац музичке фразе: 1, 2, 3 – окрет.

На крају, играли су мајмунски плес, кад музика стане морали су да се залече.

Ова активност им је била интересантнија јер знају музику и правила, нема новог - само познато, лако и забавно.

4. Радни дан

Простор: радна соба.

За данашњи дан испланирале смо да лекарка и професорка обави тестирање деце. Најпре им поставља питање: „Ко жели да се игра са мном ? Припремила сам вам интересантне игре, нпр. играћемо фудбал без лопте, пливати, такмичити се у скакутању и стајању на једној нози...“. Неколико деце је одмах узвикнуло да желе и потрчали су према њој. Договорили су се да ће се играти једно по једно дете, а да остали који желе могу да седну поред и посматрају и касније навијају.

Тестирање је трајало у просеку 5 минута по детету, а само тестирање лекарка је прилагодила узрасту деце да им делује као игра. Они су то лепо прихватили. Неки су желели да поново прођу све игре, а неколико деце је остало да бодри другаре и након завршеног тестирања и да помажу лекарки да им објасни следећу игру.

Прва игра је била да шутирају замишљену лопту, потом да остану мирни на столици, док је лекарка симулирала олују и покушавала да их избаци из равнотеже. Потом су се играли да кажипрстом додирну свој нос,

прво отворених, а потом затворених очију. Затим би им лекарка дала задатак да јој кажу који лик из цртаног филма желе да буду, па би их она зачарала (морали би да стоје мирно, како би им проверила баланс), а потом би их „успавала“ (стојећи положај за затвореним очима), а на њен знак би се „пробудили“.

Након тога шетали би на прстима, петама, по равној линији. Потом би се такмичили ко може да стоји дуже на једној ноzi и заједно бројали, а потом су скакутали на једној ноzi. Координацију покрета проверавала је, између осталог, кроз вежбице кружног покретања руку у различитим смеровима, где би заједно замишљали да пливају „делфин“ стилем, а потом „леђно“. Деца су била одушевљена играма и тестирање је протекло уз осмех и шаљиве приче.

5. Радни дан

Простор: сала за физичко.

Према договору смо одвели децу у салу за физичко где су они нестрпљиво чекали да учествују у осликавању музике. Професорке музичког и ликовног поставиле су по поду папир као неправилну стазу у облику ћириличног слова В, по којој би шетали у колони и поред ње велики папир као правоугаоник по којем би се слободније кретали. Разлог: развој осећаја контроле кретања, веома су мали.

Деци је васпитачица пре почетка рекла да сами скину своје патофне и чарапице, да заврну хеланке и панталоне до колена и обукле смо им мајице које могу да испрљају. Било им је веома необична и интересантна припрема, претпостављам због сложене припреме за само учествовање у активности.

Активност је почела тако што су најпре боси и без боје ходали по стази уз музику, а затим смо у једном тренутку додали боју најпре на једно место на стази, а затим на још, придржавани са наше стране како се не би оклизнула, деца су стајала у боју и настављали да се крећу по папиру остављајући отиске стопала. У том тренутку је њихова пажња која је (сигурно не превише) била усмерена на музику прешла у потпуности на активности које се тичу боје и отисака које су остављали за собом. Када смо приметили да су се навикли на то што су радили, професорка музике почела је да им скреће пажњу на тихо-гласно и да се на тихо попнемо на прсте, а гласно покажемо целим стопалима. Деца су веома лако успела да разликују тихо и гласно. На „стази“ у облику слова В нисмо имали простора за музичку фразу.

„Правоугаоник“ је дао више простора и на њему је вежба била као на стази, најпре боси без боје, затим са бојом. Ту су се деца слободније кретала и поред прсти-стопала (тихо-гласно) успели су ипак да ослушну и покажу музичку фразу, истина, више покретима горњег дела тела него стопалима, али је кроз кретање ипак показан део њихове слободе уз слушање музике. Слушали су инструкције (1,2,3-окрет). Боја је посипана по различитим деловима папира, тако да су је мешали док су се кретали. Боја: црвена, жута, плава.

На крају рада, покушали смо естетски да проценимо добијен рад, прошетали смо у круг око правоугаоника и свако је рекао шта је видео. Одговори!

Старија група 5-6 година

1. Радни дан

Простор: радна соба.

Старија група, око 25 деце уписано. Лекарка/професорка мери децу. Након упознавања са децом, лекарка им је објаснила да жели да се игра са њима и да је осмислила занимљиве игре. Васпитачица је предложила да сва деца седну и да гледају другу децу док их лекарка тестира и да помажу и бодре своје другаре. Лекарка их упознаје са играма које ће играти и прилагођено узрасту, као у претходној групи им представља игре на занимљив начин. Деца са нестрпљењем чекају свој ред, а у међувремену навијају и бодре дете које се тестира. Приликом извођења вежбе где имају задатак да своје подлактице наизменично ротирају у једну, па у другу страну, док су им лактови мирни једно дете почиње да пева песму „Уметница мора бити здрава!“, јер су га покрети из вежбе подсетили на кореографију из Констрактивне песме, тако да код наредне деце лекарка ту вежбу и спроводи тако што са децом пева стихове поменутих песме.

Васпитачица их поставља у круг и изводе „Пролећно коло“ које су спремили за завршну приредбу. Васпитачица свира хармонику. Деца су добро организована и увежбана. Музички потенцијал групе је у складу са очекиваним за њихов узраст, па и изнад тога. Примећује се јачи осећај за мелодичност и музички ток.

2. Радни дан

Простор: радна соба.

Лекарка тестира децу коју јуче није, као и неколико деце која претходни дан нису била у вртићу. Један дечак одмах дотрчава до Маје и пита је да ли може да јој буде помоћник и објашњава другој деци како треба да се изведе вежба, што она одмах прихвата и остатак тестирања спроводе заједно. Деци се допала игра и неки су желели да поново све прођу, што им је лекарка по завршетку тестирања преостале деце и допустила.

3. Дан 25.5.2022.

Простор: радна соба и ходник.

Васпитачица разговара са њима о начину на који су слушали музику до сада. Затворе очи и замишљају да су: на мору, на Хавајима. Уз музику спавају, опуштају се, смирују се. Пустила им је „Валцер цвећа“ и покушали су да уз затворене очи одслушају цео пример. Дуго траје, пажња кратко. Било је прогледавања брзо. Деца не познају музички пример, дугачак је, време је кратко за разумевање и реакцију.

У међувремену у ходнику смо поставиле папир за осликавање рукама. Излазимо и пре доношења боје, уз наше инструкције рукама тапкамо по папиру да осетимо папир и упознамо покрет. Васпитачица пушта музику и уз музику покушавамо да осликавамо прво без боје. Професорска ликовног наноси боју на различита места по папиру. Дечја пажња се сад скоро у потпуности усмерава на боју. Најинтересантнији је осећај који имају када умоче руку у боју, затим када оставе свој траг на папиру, потом кад уз инструкције, покушају да покрет руке ускладе са тихо-гласно (прстићима-дланом) и помало фразу на коју су најмање успели да обрате пажњу.

На крају смо естетски покушали да проценимо добијено. Виде: море, Хаваје, вулкан, лептира. Деца су давала и копиране одговоре: квадрат, троугао, круг.

4. Радни дан

Простор: сала за физичко.

Припрема кроз разговор о јучерашњем дану и данас. Деци се не разговара толико колико би да се играју: кроз наше обећање или играчкама. Док професорка ликовног у сали поставља само „правоугаоник“ деца се у

соби играју свако у својој просторној целини. „Валцер цвећа“ је у току, не чују нити слушају иако их константно усмеравамо на музику.

Пре силаска у салу, обучене су им сликарске кошуље и видно су се организовали и усмерили ка ономе шта их чека. Овог пута постављен је правоугаоник-задатак. Проблем о којем су морали да мисле су обручи-крugови у које не смеју да стану, морају да се крећу око, поред њих и да слушају музику.

Брзо су се изули и стали око папира, затим на папир по којем су ходали ,најпре да осете простор, затим да ходају на прстима-стопалима (тихо-гласно) све време избегавајући унутрашњост обруча. Пуштена је музика и крећу се уз њу, организовани су. Професорка ликовног посипа боју и видно се усмеравају ка томе ко ће и колико успети да стане у боју и остави траг, стављајући музику у други план. Успешно се крећу око кругова, показују да им је пажња ипак усмерена и ка задатом проблему. Музика је чини се, само покретачки фактор док се пажња не „слегне“ и боја и кругови постану устаљена радња. Уз подсећање на тихо-гласно (прсти-стопала) на крају успевају све очекиване радње да освесте и да испуне задатак у потпуности.

Кругови су остали бели и кад је музика завршила изашли су на суве папире. Са својих места су давали естетску процену онога што су урадили и видели су: сунце, вулкан, море, цвеће.

Професорка ликовног је предложила да се бели кругови употпуне жутиm отисцима њихових стопала, они су одушевљено прихватили. Свако од њих је оставио свој траг.

Брзо су се организовали за прање ногу и сређивање које су на креативан начин завршили.

С обзиром на то да су имали кадицу и лавор, пешкире, асоцирало их је на *In corpore sano*, песму наше представнице за Евровизију коју сви знају, и уз певање су прали ноге, фротирали и завршавали активност веома расположени и организовани.

5. Радни дан

Простор: радна соба.

Последњи дан пројекта протекао је углавном у разговору са децом. Значајан је њихов доживљај онога кроз шта су прошли. Ми седимо наспрам деце која седе на тепиху испред нас.

Најпре смо их питали, да подсетимо, да ли знају зашто смо ми у ствари били са њима: зато што је рођендан (био је једном детету рођендан тога дана), да се играмо.

Питали смо шта су рекли родитељима да су радили протеклих дана:

- сликали и бојили ногама и рукама,
- слушали смо музику и бојили (не сећају се музике, само знају да су морали уз музику да сликају).
- Т. се сећа да је гузу оставила на папиру јер се оклизнула и пала. Личило им је на неку главу и кловна, сликали су уметничко дело као цвеће.

Који је био задатак:

- да не станемо у круг,
- да идемо прсти-стопала, тихо-гласно.

Знају све боје које су користили, сећају се, знају којом се комбинацијом добија зелена, љубичаста.

Шта смо радили првог дана:

- Руке.

Шта смо радили другог дана:

- Ноге!

Више им се допала активност ногама јер их је голицало, јер су се кретали, падали.

Предлажу да раде и:

- анђеле целим телом,
- све да сликају гузом,
- да праве звезде (овде се види како су слободни и желе да буду слободни).

Не мисле да је папир био мали, довољан. Професорка предлаже да следећи пут то ураде на великом белом платну и од њега направе завесу или шатор.

На питање: Коју музику би волели да слушате, одговори су:

- рокенрол,
- *Brown stars*.

Сећају се покрета и акције уз „Валцер цвећа“ али их та музика није баш привукла. Очекују да их музика „испали“ као праћка, да се одмах нађу негде на мору у цвећу. Из овога се види да је њихова енергија јака и да немају много стрпљења за објашњавање, детаље.

Говоримо да музика ипак мора да се слуша пажљиво.

На питање са чиме највише волите да се играте:

- фудбал, одбојка, кошарка, тенис, између – закључак је лопта.

Чиме смо се јуче играли:

- бојом!

Закључак: можемо и са бојом да се играмо и уз музику, не само са лоптом.

На питање, Коју родитељи музику слушају, одговорили су:

- одраслу (не знају да објасне),
- лагану,
- опуштену (Принса, Шакиру, Констракту, Тину Тарнер, џез, Дашко и Млађа (метал).

Питали смо, да ли слушају Цецу:

- скоро у глас су одговорили: Дааа.

Стиче се утисак да се то подразумева, нормално.

За крај, питали смо их да ли може да се свира телом:

- Да!

У. показује песмицу уз телесну перкусију и отпевали смо заједно песму „Кад си срећан“.

ЛИТЕРАТУРА

- Arnaud, C., Daubisse-Marliac, L., White-Koning, M. et al. (2007). Prevalence and associated factors of minor neuromotor dysfunctions at age 5 years in prematurely born children (the EPIPAGE study). *Arch Pediatr Adolesc Med* 161(11): 1053-61.
- Arnheim, R. ([1954/1974] 2009). *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. Berkeley: University of California Press
- Barrett, M. S. (2006). Aesthetic response. In: McPherson (ed.). *The child as musician*. Oxford: Oxford University Press: 173-191.
- Barnett, A., Mercuri, E., Rutherford, M., Haataja, L., Frisone, M.F., Henderson, S. et al. (2002). Neurological and perceptual-motor outcome at 5-6 years of age in children with neonatal encephalopathy: relationship with neonatal brain MRI. *Neuropediatrics* 33: 242-8.
- Бауцал, А. (2012). *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији*. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, УНИЦЕФ Србија.
- Blood, A. J., Zatorre, R. J., Bermudez, P., et al (1999) Emotional.
- Цолић, В. Лазић, С., Улић, Ј., Јанковић, М. Галић, М. (2018). *Подршка раном развоју кроз богаћење дечје игре*. Нови Сад: Висока школа струковних студија за образовање васпитача Нови Сад.
- De Groot J., Chusid J. G. (1990). Korelativna neuroanatomija i funkciona neurologija, prevod. XIX/XX izdanja. Beograd: Savremena administracija.
- De Graaf-Peters V. B., Hadders-Algra, M. (2006). Ontogeny of the human central nervous system: what is happening when? *Early Hum Dev* 82: 257-66.
- Филиповић, С., Каменов, Е. (2009). *Мудрост чула, III део, Дечје ликовно стваралаштво*. Нови Сад: Драгон.
- Galikowska-Gajewska, A. (2014). Music in motion. In: M. Petrović (ed.), *Proceedings of the 16th Pedagogical Forum of Performing Arts*. Belgrade. FMU: 157-165.
- Galikowska-Gajewska, A. (2018). Eurhythmics method for children – teaching, entertainment and tretment. *Krugovi detinjstva* 6(2): 89-101.
- Galić, M., Mikov, A., Sekulić, S., Kopitović, A., Peričin Starčević, I. (2018). Minor neurological dysfunction in children aged 5 to 7. *Vojnosanit Pregl* 75(8): 815-819.
- Галић, М. (2017). *Минимална неуролошка дисфункција и лоше држање тела у деце предшколског узраста*. Необјављена докторска дисертација. Нови Сад: Медицински факултет.

- Gandini, L., Hill, L., Cadwell, L., Schwall, C. (2005). *Learning from the Atelier of Reggio Emilia*. New York: Teacher College Press.
- Hadders-Algra, M. (2002). Two distinct forms of minor neurological dysfunction: perspectives emerging from a review of data of the Groningen Perinatal Project. *Dev Med Child Neurol* 44: 561-71.
- Hadders-Algra, M. (2010). *Neurological examination of the child with minor neurological dysfunction*. London: Mac Keith Press.
- Hadders-Algra, M., Heineman, KR., Bos, AF., Middelburg, KJ. (2010). The assessment of minor neurological dysfunction in infancy using the Touwen infant neurological examination: strengths and limitations. *Dev Med Child Neurol* 52: 87-92.
- Hallam, S. (2006). *Music psychology in education*. London: Institute of Education, University of London.
- Hepper, P.G., Scott, D., Shahidullah, S. (1993). Newborn and fetal response to maternal voice, *Journal of Reproductive and Infant Psychology* 11(3): 147-153.
- Joussemet, M., Koestner, R., Lekes, N., Houliort, N. (2004). Introducing uninteresting tasks to children: A comparison of the effects of rewards and autonomy support. *Journal of Personality* 72(1): 139-166.
- Jul, J., Jensen, H. (2014). *Kompetencija u pedagoškim odnosima. Od poslušnosti do odgovornosti*. Beograd: Eduka.
- Карлаварис, Б. (1960). *Нова концепција ликовног васпитања*. Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије.
- Karlavaris, B. (1986). *Metodika likovnog vaspitanja predškolske djece*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Кojiћ, М., М. Карлаварис, Б. Кojiћ, С. (2020). *Методика ликовног васпитања деце предшколског узраста*. Подгорица: Универзитет Црне Горе
- Krnjaja, Ž. (2010). *Igra, stvaralaštvo, otvoren sistem: šta ih povezuje?* Nastava i vaspitanje 2: 264-277.
- Lazić, S., Matović, M., Janković, M. (2022). *Euritmija u holističkom razvoju deteta: dometi i ograničenja*. Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitča.
- Lazić, S., Colić, V. (2017). Kontekstne dimenzije u jaslama viđene očima budućih vaspitača. *Nastava i vaspitanje* 66(1): 129-142.
- Matović, M., Lazić, S., Milošević, T. (2022). Music in movement: Dalcroze method in serbian preschool educational system – Two studeis perspective. In: Celec, Robert (ed.) *Contemporary Issues in Education 2021*. Verlag dr Kovač GMBH. Hamburg. Стр. 77-94.

- Matović, M., Lazić, S. (2018). Primena muzike u praktičnom radu studenata budućih vaspitača. *Krugovi detinjstva*. Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Novi Sad. Vol. 6(2). str.138-147.
- Matović, M., Vetnić, N. (2020). IT tehnologije u razvoju muzičke pismenosti deteta predškolskog uzrasta. *Pedagoška stvarnost*. Pedagoško društvo Vojvodine. Filozofski fakultet. Novi Sad. Стр. 28-42.
- Milošević, B., Zorić, M., Ulić, J., Colić, V., Matović, M. (2017). *Integrirani pristup u razvoju veština dece predškolskog uzrasta*. Priručnik. Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Miljak, A. (2009). Integracijski pristup u ranom odgoju i obrazovanju na konceptualnoj i/ili djelatnoj razini. *Internacionalna naučna i stručna konferencija u predškolskom obrazovanju: Integracijski pristup kao načelo u radu s djecom predškolske dobi 12-14. oktobra 2009*. Opatija: Zbornik radova: 11-18
- Монтесори, М. (2016): *Откриће детета*. Београд: Српска Монтесори асоцијација.
- Основе програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“* (2019). Београд: Просветни преглед д.о.о. Београд
- Peters, L. H. J., Maathius, KGB., Hadders-Algra, M. (2011). Limited motor performance and minor neurological dysfunction at school age. *Acta Paediatrica* 100: 271-8.
- Petrović, M. (2015). Interdisciplinarni pristup u početnoj nastavi muzike. *Krugovi detinjstva* 3(2): 118-126.
- Pitts, S. E. (2005). *Valuing Musical Participation*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Prechtl, H. F. R. (1990) Qualitative changes of spontaneous movements in fetus and preterm infant are a marker of neurological dysfunction. *Early Hum Dev* 23: 151-8.
- Punt, M., De Jong, M., De Groot, E., Hadders-Algra, M. (2010). Minor neurological dysfunction in children with dyslexia. *Dev Med Child Neurol* 52: 1127-32.
- Рајовић, Р. (2010). *IQ детета – брига родитеља. Део 1, Предшколски узраст*. Нови Сад: Абецеда.
- Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, researching and learning*. New York: Routledge
- Saks, O. (2010). *Muzikofilija. Priče o muzici i mozgu. prevod sa engleskog Jelena Stakić*. Београд: Clio.
- Sloboda, J. (1985). *The musical mind: The cognitive psychology of music*. Oxford Press. New York.

- Slunjski, E. (2008). *Dječji Vrtić zajednica koja uči – mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektra Media.
- Slunjski, E. (2014). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti – priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje*. Zagreb: Element d.o.o.
- Touwen, B. C. L., Prechtl, H. F. R. (1970). Examination of the child with minor neurological dysfunction. *Clin Dev Med* 38. London: Spastics international medical publications.
- Touwen, B. C. L. (1979). Examination of the child with minor neurological dysfunction (2nd ed). *Clin Dev Med* 71. London: Spastics international medical publication
- Trimble, M., Hesdorffer, D. (2017). *Music and the brain: the neuroscience of music and musical appreciation*. Cambridge University Press
- UNESCO (2012). *Arts Education, from diversity to sustainability. First Celebration of International Arts Education Week*. Доступо на: <https://www.unesco.org/en/arts-education-week>. [приступљено 08.07.2022.]
- Ulić, J., Velišek-Braško, O. (2017) Integrisan metodički pristup u obrazovanju vaspitača. u: *Izazovi savremene nastave - zbornik radova naučnih konferencija Učiteljskog fakulteta na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici*, Subotica: Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku u Subotici Univerziteta u Novom Sadu: 757-769.
- Van Campen, C. (2014). The discovery of synesthesia in childhood. *Theoria et historia scientiarum* X: 195-206. Доступо на: <https://apcz.umk.pl/THS/article/view/th-2013-0010/3528>. [приступљено 08.07.2022.]
- Van Hoorn, J. F., Maathuis, KGB., Peters, LHJ., Hadders-Algra, M. (2010). Handwriting, visuomotor integration, and neurological condition at school age. *Dev Med Child Neurol* 52: 941-7.
- Velišek-Braško, O., Miražić-Nemet, D. (2018). *Metodika inkluzivnog vaspitanja i obrazovanja*. Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Wood, E. (2010). Reconceptualising the Play-Pedagogy Relationship: From Control to Complexity. In: L. Brooker and S. Edwards (eds.), *Engaging Play*. Maidenhead: Open University Press: 11–24.
- Županić Benić, M. (2017). Early childhood education education students' interest in the arts as reported in their satisfaction survey eith the visual arts teaching methodology course in Croatia. *Proceedings of ICERI2017 Conference* 16th-18th November 2017, Seville, Spain: 5757-5767.

РЕЦЕНЗИЈА

Др Светлана Лазих, педагог, професорка струковних студија

Рукопис под насловом ***Ефекти музичке и ликовне уметности на развој деце предшколског узраста*** је резултат вишегодишњег бављења ауторки темама из области музичке и ликовне уметности, односно психомоторичког развоја деце предшколског узраста. Као такав, представља драгоцен прилог савременом васпитно-образовном раду и рефлексијама у пракси. Осмишљен као онлајн публикација доступна је великом броју субјеката.

Ово дело је оригинално по садржају и начину излагања одговарајуће материје, прилагођено је актуелним захтевима савремене педагошке мисли, а кореспондира и припремом будућих васпитача захтевима тржишта и савременим променама. Спој различитих садржаја и структура повезаних у целину које нуде деци прилику за нова истраживања и вишеструке креативне изразе, кумулација подражљивости која производи системске одговоре у целом телу, јасна структура паралелних уплива три различита приступа истраживања у интегрисаном приступу и процени дечјег развоја, само су неки од елемената оригиналности.

Нуди заокружену целину сазнања из уметничке области, што је од високог значаја за будуће васпитаче који ће ући у свет рада у контексту Нових основа. У исто време је и подстицај за размишљање и мотивише читаоца да теоријска знања сам проверава у пракси. То значи да ће васпитачи након читања ове онлајн публикације моћи да оснаже, разумеју и унапреде своју професионалну улогу, што је уједно императив развоја савременог васпитања и образовања.

Мр Вањушка Мартиновић, професорка и пијанисткиња

Рукопис под насловом ***Ефекти музичке и ликовне уметности на развој деце предшколског узраста*** отвара одличну тему која је прави пример свима који се баве децом и уметношћу и пружа низ идеја на који све начин може да се искористи потенцијал раног уметничког образовања.

Тема рада је актуелна на више нивоа: препознавање важности имплементирања уметничког развоја у раном узрасту, интегрисани приступ у музичкој и ликовној уметности као начин да се што успешније усвоје основни појмови, са циљем раног евидентирања и препознавања развојних проблема.

Све чешће се говори о важности уметничког изражавања деце и уопште, учествовања у уметности као суштинском чиниоцу правилног развоја личности у целини. Најснажнији ефекти постижу се уколико се почне у раном узрасту и сви ми, који се бавимо образовањем увек изнова сазнамо са каквом лакоћом деца успевају да усвоје веома комплексне радње и појмове.

MUSIC AND ART EFFECTS ON PRESCHOOL CHILDREN DEVELOPMENT

Within the process of contemporary creativity, the traditional understanding of art as an independent activity is changing under the influence of holistic ideas that shape the conception itself as well as the way in which both, musical and visual art, are introduced into the preschool educational cycle. The integration of fields, distant or closer, has influenced the way of thinking about art at the initial stage of work to change and direct it towards cooperation between fields as the only adequate method in the learning process.

In such an educational framework, in which attention is focused on the subject matter, two tracks stand out: the one on which the children lead and the other directed by the teachers and all others who work with the children. In that cooperation, everyone has their own part of the job in which they follow the interests of the other. Art in such frameworks is seemingly simple and easy to understand, and activities meaningful to children take place in two-way directions. Children also follow instructions from their immediate environment shaping thus their own interest sphere.

Music and fine arts have proven to be areas of compromise where the child's and the teacher's initiative often coincide and develop in the direction of creativity liberated from the limits of pre-assumed progress in learning. In this educational and research framework, we observed the process of acquiring new knowledge and learning in the field of music and art at an early age (Matović and Lazić, 2018). Previous experiences in working with children have shown that their interest in one of these two arts is most often connected to the other and that it is increasingly difficult to direct their attention to only one of these two areas. The reason for the expanded and "networked" interest can be sought in the modernity of living, the increasingly legitimate concept of dispersive attention, adaptation of learning content with the means of modern technology (Matović and Vetnić, 2020). This type of information, selection of materials and methods of work is productive and also expected to have educators, teachers, and professors as well (Jisun Yi, 2013: 5).

Bearing in mind the child, who develops and acquires new knowledge in such an environment, we created planned learning situations in the field of music and visual arts so that the certain aspects of modern technology prove relevant and helpful in the process of acquiring knowledge. The problem tasks in the field of music are formulated in a way that they are practiced through the problem aspects of fine art. Fine art is directed in the opposite direction, but with the same idea: solving musical tasks through the aspect of fine art.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

78.08:37.036-053.4

75:37.036-053.4

МАТОВИЋ, Мирјана, 1976-

Ефекти музичке и ликовне уметности на развој деце предшколског узраста
[Електронски извор] / [Мирјана Матовић, Јованка Улић, Маја Галић]. - Нови
Сад : Висока школа струковних студија за образовање васпитача, 2022

Начин приступа (URL): <https://www.vaspitacns.edu.rs>. - Опис заснован на
стању на дан 04.08.2022. - Насл. са насловног екрана. - Библиографија.

ISBN 978-86-85447-38-9

1. Улић, Јованка, 1960- [аутор] 2. Галић, Маја, лекар [аутор]

а) Музичка уметност -- Предшколски узраст -- Утицај б) Ликовна уметност --
Предшколски узраст -- Утицај

COBISS.SR-ID 71862025

Публикација је резултат развојно-истраживачког пројекта „Ефекти музичке и ликовне уметности на развој деце предшколског узраста“ подржаног од стране Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност АПВ.

Нови Сад, 2022. године.

Висока школа струковних студија за
образовање васпитача
Нови Сад
Петра Драпшина 8